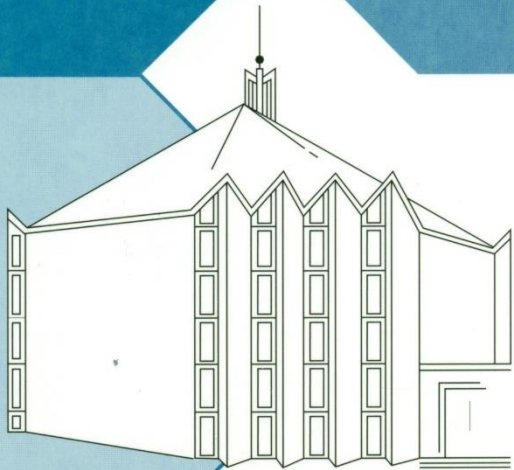

"Omkijken"

1919
1959
1999

Voorwoord

Jennie Vos-Juffer, voorzitter van de kerkenraad

Geloof, Hoop en Liefde. Daar staat dit jubileumboekje vol van. Van de eerste tot de laatste bladzijde.

Een boekje dat zich laat lezen als een fotoboek.

Een komen en gaan van mensen en situaties. Met vergeelde plaatjes waar je met gevoelens van nostalgie naar kunt kijken en kunt zoeken naar sporen van herkenning.

Het jaar 1999 is voor onze gemeente een jaar van herdenken. In 1919 kreeg Papendrecht een Gereformeerde Kerk en in 1959 werd ons huidige kerkgebouw, dat later ' De Morgenster ' zou gaan heten, in gebruik genomen. Reden genoeg om feest te vieren. In een tijd waarin, ook onder ons, mensen vervreemd raken van de kerk, past het ons echter niet om feest te vieren met grote trom en onszelf daarbij op de borst te slaan. Wel willen we dankbaar en op feestelijke wijze stilstaan bij het feit dat zoveel mensen zich blijvend laten inspireren door een God die trouw is aan hetgeen Hij begonnen is. De hele mensengeschiedenis lang. Dat valt ook te ontdekken in dit boekje dat met zoveel liefde en zorg is samengesteld. Je leest er dat 66k de mensen van voorbij zich hebben laten leiden door hun geloof in God en in elkaar, in de hoop dat een toekomst waar gerechtigheid heerst, komende is en dat het de liefde is die mensen en God aan elkaar verbindt.

Hoe lang we nog Gereformeerde Kerk zullen zijn, is de vraag. Ik reken erop dat we geen 100 jaar zullen worden. Dan zullen we hopelijk zover zijn dat we met onze Bethlehemkerkzusters en -broeders niet meer spreken over 'samen op weg ', maar over 'samen verder'. We zullen nu hard ons best moeten doen, willen we straks niet de rekening gepresenteerd krijgen van de generatie die in de startblokken staat.

De jeugd van beide kerken leeft ons voor wat samengaan is. Dat doen zij op een voor hen heel vanzelfsprekende wijze.

Een grote groep mensen heeft veel werk verzet om van dit Jubileumjaar een Feestjaar te maken. De kerkenraad is hen daar zeer erkentelijk voor.

Het is heerlijk om te merken hoe enthousiast en in welke grote saamhorigheid de plannen gemaakt zijn. Alleen daarom zou je ieder jaar wel een jubileum willen wensen voor de kerk! Het kan helaas niet alle dagen feest zijn. Met dit mooie boekje echter kunt u een lange winteravond doorkomen en de sfeer van de feestelijkheden nog even vasthouden ... maar ik schat in dat u niet tot de winter wilt wachten.

Ik hoop dat u het met mij eens bent, dat een 'hartelijk dank' op zijn plaats is voor de samenstellers en de auteur van dit boekje. Vele uren werk is ervoor verricht.

Doordat er veel met oorspronkelijke, geschreven bronnen is gewerkt, is het ook een betrouwbaar stukje geschiedschrijving van onze kerkelijke gemeente geworden.

Daar zijn we maar wat blij mee. Voor onszelf en voor hen die na ons komen.

Met oprechte waardering denk ik aan die mensen, al dan niet genoemd in dit boekje, die hebben gewerkt aan de totstandkoming van onze kerkelijke gemeente en ons kerkgebouw.

Door hun geloof, vertrouwen en volharding hebben wij nu iets te vieren!

Verwijzend naar het bovenstaande, spreek ik mijn vertrouwen uit in de toekomstige tijd van onze kerkelijke gemeente!

Gereformeerde Kerk in Papendrecht

Geschiedenis in vogelvlucht

Nu, in 1999, het jaar van dankbaar gedenken en vieren, kijken we terug op 80 jaar kerkelijke gemeente en 40 jaar kerkgebouw: 'De Morgenster'. Immers, op 11 mei 1919 werd de Gereformeerde Kerk van Papendrecht officieel geïnstitueerd, en op 22 december 1959 mocht de gemeente in een blijde kerkdienst het nieuwe gebouw als 'huis van samenkomst en eredienst' dankbaar in gebruik nemen.

Kerk en kerkgebouw, een geschenk uit de hemel! Maar - een beetje oneerbiedig gezegd - ook zo'n kostbaar geschenk komt niet uit de hemel vallen. Mensen mochten eraan werken. Velen, jong en oud, welgesteld of minder bedeed met aardse goederen, verschillend van opleiding en ontwikkeling, zij allen hadden deel aan de geschiedenis van deze kerk zoals die in dit boekwerkje wordt beschreven.

Geschiedenis van de kerk is ook geschiedenis van mensen. Het is het verhaal van vrouwen en mannen, van meisjes en jongens, van voorgangers, kosters en organisten, van schatbewaarders en ouderlingen, van leidsters en leiders in het verenigingsleven, van diakenen en werkers in evangelisatie en zending.

Het is het verhaal van hen die acht sloegen op elkaar, elkaar steunden en vasthielden in tijden van moeite en nood; die 'blij waren met de blijden en weenden met de wenenden'.

Zij die ter voorbereiding van dit boekje de archieven raadpleegden en in notulen, verslagen, brieven en notities de neerslag lazen van 80 jaar kerkelijk leven, raakten ontroerd bij de ontmoeting met zoveel toewijding en trouw. En zij hebben verwonderd toegekeken bij wat zich in zo'n lange reeks van jaren afspeelde op dit kerkelijk erf.

O nee, het was niet alles rozengeur en manenschijn: wij lezen en beschrijven immers de geschiedenis van mensen?

Geschiedenis van mensen echter, die allen op hun eigen manier, met hun eigen gaven en krachten, werkzaam waren in 'de gemeente van onze Heer Jezus Christus'. En zo is deze geschiedenis van mensen in Papendrecht, de geschiedenis van die gemeente.

Het is de geschiedenis van de weg die God met hen wilde gaan, al die 80 jaren. Die wetenschap maakt ons bescheiden. Wat er echt gebeurde, is niet in een beschrijving te vatten. Daarvoor is een danklied nodig dat alleen maar gezongen kan worden.

In dit boekje is geprobeerd een schets te geven van 80 jaar kerkelijk leven. Het kan uiteraard slechts een schets, een overzicht zijn. De samenstellers hopen echter dat deze schets toch een beeld geeft van 'hoe het zo gekomen is', een beeld van toen naar nu.

We beginnen het verhaal iets te vroeg, toen er namelijk van een Gereformeerde Kerk van Papendrecht nog geen sprake was. Maar ook de aanloop is de moeite van het bekijken waard.

De aanloop

Zo omstreeks 1910 was ons dorp Papendrecht nog een echt dijkdorp met ongeveer 4000 inwoners. Kerkelijk gezien was de bevolking in meerderheid Nederlands Hervormd, de Grote Kerk aan de dijk werd gebouwd in de eerste helft van de 18e eeuw. Maar er woonden ook gereformeerden: iets meer dan 100. Zij waren lid van de Gereformeerde Kerk van Dordrecht en ze waren voor hun kerkgang op Dordrecht aangewezen, geen kleine opgave bij de toenmalige verbindingen.

De indruk bestaat dat er aan de pastorale zorg vanuit Dordrecht nogal wat schortte.

In ieder geval achtte in 1910 de classis het nodig enige duidelijkheid in de situatie te brengen. De kerken van Dordrecht, Sliedrecht en Alblasserdam kregen Papendrecht toegewezen als arbeidsterrein. Gezamenlijk zouden zij de zorg voor het Papendrechtse kuddeke op zich moeten nemen.

Natuurlijk werd in de loop der jaren steeds sterker de behoefte gevoeld aan een eigen gebouw in Papendrecht voor erediensten en andere kerkelijke activiteiten. De predikanten van de drie genoemde omringende gemeenten waren wel bereid in Papendrecht diensten te leiden, maar bij gebrek aan een geschikt gebouw bleef deze hulp steken in goede voornemens. Intussen had Sliedrecht afgehaakt.

Men vond dat men wegens de 'sabbatskwestie' niet daadwerkelijk mee kon doen. Inderdaad zou er op zondag gereisd moeten worden, wilde men logeertijden voorkomen.

Het kerkje aan de Veerweg

Al gauw echter kwam er verandering in de situatie. Aan de Veerweg kon een stuk grond worden gekocht voor 60 cent per vierkante meter. Er kon worden gebouwd. Gezamenlijk maakten de kerken van Dordrecht en Alblasserdam deze bouw mogelijk. Van de totale bouwsom van f 6.242,- brachten zij f 3.000,- bijeen. Op 17 november 1913 werd het kerkgebouw in gebruik genomen.

Ds. De Jonge van Dordrecht en ds. Schoenmakers van Alblasserdam gingen in deze eerste dienst voor.

Tot 1959 heeft onze gemeente in dit gebouw gekerkt. Ten tijde van de bouw van 'de Morgenster' aan de Muilwijkstraat werd het verkocht aan de gemeente Papendrecht, die het onder andere gebruikte als kantoor en werkplaats van de toenmalige Gemeentelijke Woningstichting.

Zesenvertig jaar was het gebouw aan de Veerweg het gereformeerde kerkgebouw en velen hebben herinneringen aan dit 'kerkelijk centrum'. Het heeft gestaan ter plaatse van de twee flatgebouwen die hun ingangen hebben aan de Const. Huygenslaan. In 1974 is het afgebroken.

De eerste jaren - tot 1919 - was een commissie verantwoordelijk voor de goede gang van zaken. Uiteraard was deze commissie een orgaan van de kerken van Dordrecht en Alblasserdam en officieel een commissie van beheer. De leden ervan echter woonden allen in Papendrecht. Hun werk beperkte zich niet tot het financiële beheer, maar zonder een daartoe strekkende bevoegdheid oefenden zij eigen lijk de taak van kerkenraad uit. Deze situatie bleef ongewijzigd tot aan de verzelfstandiging van de Gereformeerde Kerk van Papendrecht in 1919.

Het kerkgebouw aan de Veerweg, in gebruik genomen op 17 november 1913; voor alle kerkelijke activiteiten gebruikt tot 22 december 1959; afgebroken in 1974.

Het begin

De verhouding met de 'moederkerken' werd er in de loop der jaren niet doorzichtiger op. Kennelijk groeide de groep gereformeerden in Papendrecht langzamerhand toe naar meer zelfstandigheid. In 1918 begonnen de kerken in Dordrecht en Alblasserdam in te zien dat 'de arbeid in Papendrecht' beëindigd moest worden. Een commissie moest de weg wijzen en dit leidde in 1919 tot het besluit van de classis tot 'openbaarmaking van de Gereformeerde Kerk te Papendrecht'.

Tegelijkertijd werd ds. H.G.de Jonge van Dordrecht als consulent aangewezen.

De periode die aan de stichting van de Papendrechtse kerk voorafging, laat zich door gebrek aan informatie slechts in enigszins vage termen beschrijven. Er was zeker sprake van grote inzet van de leden van de zogenaamde commissie van beheer. De broeders uitten hun zorg over gebrek aan medeleven van de zijde der gemeente en drongen meermalen aan op intensievere pastorale zorg vanuit Dordrecht. Kennelijk met succes, want later wordt er melding gemaakt van gebrachte huisbezoeken. De morgendiensten werden gemiddeld door 20 personen bezocht.

Dan was er preeklezen. 's Middags echter gingen hier zo'n 50 personen ter kerke, er ging dan immers een predikant in de dienst voor!

De zo belangrijke zorg en hulp van met name de kerk van Dordt voor onze prille en kleine gemeente zou nog lange tijd nodig blijven, ook na de 'openbaarmaking'.

De instituering

Op 11 mei 1919 is het dan zover. In een kort verslag van nog geen twintig regels in het notulenboek wordt in uiterst sobere bewoordingen weergegeven dat de Gereformeerde Kerk van Papendrecht haar zelfstandig bestaan was begonnen.

De classis had toestemming gegeven en krachtens dat besluit werd in een kerkdienst in het kerkgebouw aan de Veerweg met een preek van ds. De Jonge het nieuwe tijdperk ingeluid. In dezelfde dienst konden na een stemming twee ouderlingen en twee diakenen benoemd en bevestigd worden. Deze eerste kerkenraad bestond uit de ouderlingen L. van der Graaff en G. de Vos en de diakenen O.M. Rombouts en C. de Vries. Aan de 'inwoning' (citaat uit de notulen) was een einde gekomen, het 'op zichzelf wonen' was begonnen.

Dat deze zelfstandigheid geplaatst moest worden binnen de afhankelijkheid van de Heer der Kerk, heeft in de stichtingsdienst van die elfde mei de voorganger zeker aan deze kleine gemeente meegegeven. Hij preekte over psalm 84: 6 - 8

'Welgelukzalig is de mensch, wiens sterkte in U is,
in welker hart de gebaande wegen zijn.

Als zij door het dal der moerbeziënbomen doorgaan, stellen zij hem tot eene fontein;
ook zal de regen hen gansch rijkelijk overdekken. Zij gaan van kracht tot kracht,
een iegelijk (van hen) zal verschijnen voor God in Zion'.

Instituering der Gereformeerde Kerk
te
Papendrecht.

Op den elfden Avon van het jaar onzes Heeren 1919.
werd de gereformeerde te Papendrecht geïnstituëerd.
Na daartoe toestemming van de Classis Dordrecht ver-
kregen te hebben, kwamen de bros en zusters, leden van
de kerk van Dordrecht, bij een ree overvorigen te samen
in het kerkgebouw, aldaar Hs Jh G de Jonge van Dord-
recht, door de Classis aangewezen als Consulent, peridictus
van Ps 14: 6-8. Na de prediking werd stemming ge-
houden door de manslidmaten en met volbrechte meer-
derheid van stemmen gekozen tot Ouderlingen de
bro. L^r v/d Graaff G de Vos
en tot Diakenen de bro. D. H. Rombout C. de Vries
die terstond met het formulier ten bevestiging van
Ouderlingen en Diakenen in hunne respectieve
ambten werden gesteld.
Na inspreken tot de gekorene bros en tot de gemeente
werd deze sacrament met, van zoo groot een betekenis
door Hs de Jonge met dankgebed gesloten.

We schrijven 11 mei 1919; voor onze gemeente een zeer gedenkwaardige gebeurtenis.

In een prachtig, regelmatig handschrift werd in sobere bewoordingen verslag gedaan van de kerkdienst waarin de Gereformeerde Kerk van Papendrecht werd geïnstituëerd. Tevens werden de eerste ambtsdragers gekozen en bevestigd.

De eerste jaren

De kerkenraadsvergadering van 21 augustus 1919 was geheel gewijd aan de voorbereiding van de eerste avondmaalsviering als zelfstandige gemeente. Het moet een ontroerende en voor hen die eraan deelnamen onvergetelijke gebeurtenis geweest zijn. Op de vergadering in september komt men er nog op terug. Met vreugde wordt vastgesteld dat er 'des morgens 18 en des namiddags 5 lidmaten deelgenomen hebben'.

Het was en bleef voorlopig een kleine groep. Men verkeerde in enige onzekerheid over de vraag welke inwoners van Papendrecht nu eigenlijk als lid van de Gereformeerde Kerk van Dordrecht stonden ingeschreven. Een definitieve opgave bleef uit en de praktijk van het kerkelijk leven zal wel uitsluitel gegeven hebben. In 1925 werden bij de toedeling van de huisbezoeken 36 gezinnen genoemd.

In financieel opzicht had de kerk grote moeite de eindjes aan elkaar te knopen en ondanks de hulp van kerken uit de classis bleef dit toch een durende zorg.

Vroeg kerkelijk leven

Het kerkelijk leven komt dan langzaam op gang. Voor een eigen predikant ontbreken natuurlijk de middelen, maar hoe klein de groep ook is, men gaat aan het werk. Er komt al gauw verenigingsleven van de grond: een knapenvereniging, een meisjesvereniging en een jongelingsvereniging zijn et al vroeg in de jaren twintig.

Ze kunnen terecht in de consistoriekamer tegen een vergoeding van f 10,- per jaar; een bedrag dat echter maar moeilijk op te brengen was.

Al vrij gauw begint het catechesewerk. De consulent zag daartoe geen mogelijkheden, zodat hiervoor een gemeentelid moest worden gevonden. Dan duikt in de boeken de naam op van de heer J. Labruyère; hij neemt deze taak op zich en wel tot volle tevredenheid van de ouders (!).

Als na kerkelijk onderzoek aan de heer Labruyère het preekconsent wordt gegeven, kan hij tot lerend-ouderling worden benoemd. Hij wordt officieel voorganger der gemeente en voorzitter van de kerkenraad. Dit alles per 1 juli 1923. Hij is dan zestig jaar. Voor onze gemeente in dit prille stadium is deze broeder van grote betekenis geweest. Door het optreden van deze centrale figuur, die ongetwijfeld terecht

'dominee' werd genoemd, kwam een zekere consolidatie tot stand.

Er was dan ook veel te doen. De kerkenraad had zorgen over onvoldoende kerkbezoek en over gebrek aan kerkelijk meeleven. Tijdens de huisbezoeken kwamen deze zaken regelmatig ter sprake. De tijden waren echter moeilijk, werkloosheid greep om zich heen, er heerste armoede en wie werk had, was op zondag vaak te moe om de gang naar de kerk te maken. Zorg was er ook met betrekking tot de goede zede. Zo klonk de vermaning dat fietsen op zondag toch eigenlijk niet door de beugel kon, ook niet als het doel van de reis de kerkdienst was. Men zag op elkaar toe, in vermaning en bemoediging, maar ook met onderlinge hulp.

Op 8 februari 1932 overleed de heer Labruyère. De kerk bleef achter met de vraag hoe nu verder te gaan.

De eerste eigen predikant

De 52 belijdende leden en de 66 doopleden die de kerk in 1932 telde, wilden het zo graag: een eigen predikant! Maar hoe die hoge hindernis van de financiële consequenties te nemen?

Dan komt er een onverwachte kans: de consulent ds. W.W. Meynen te Dordrecht heeft een zoon die zijn theologische opleiding heeft afgesloten en die uitziet naar een beroep als gemeentepredikant.

Nu wordt het passen en meten, voor de kerkenraad, de classis en natuurlijk ook voor kandidaat H.G. Meynen. Als dominee bij zijn ouders in Dordrecht blijft wonen en als classis en particuliere synode geldelijke steun verlenen, zou een beroep kunnen worden uitgebracht. Aan beide voorwaarden werd voldaan. De kerk van Papendrecht kon jaarlijks f 250,- bijbrengen, de classis voegde er 650 gulden aan toe en het ontbrekende bedrag van f 700,- werd door de particuliere synode betaald.

Op deze manier kon het traktement van f 1.600,- per jaar worden gegarandeerd. Door de slechter wordende economische omstandigheden moest dit salaris twee jaar later overigens worden teruggebracht tot 1500 gulden!

En dat wonen in Dordt dan? Dat dominee niet temidden van zijn gemeenteleden woonde, werd wel als een bezwaar gezien, maar kon toch worden geaccepteerd. De overtocht per pont op zondag echter bleef gemengde reacties oproepen. We moeten wel bedenken dat de brug over de Noord dateert van 1939 en dat de brug tussen Papendrecht en Dordrecht pas in 1967 werd gebouwd.

Later schrijft ds. Meynen over deze situatie: 't Was óf geen eigen predikant, óf één die op zondag 'een openbaar vervoermiddel' gebruikte, de pont. Maar wat te doen als de pont niet voer door mist of ijs in de winter....? Och, dan zal het toch wel op logeren uitgedraaid zijn.

Doortastend optreden

Hoe het ook zij, de kerkenraad treedt doortastend op: zonder de gemeente te raadplegen gaat men ertoe over kand. Meynen te beroepen, men kende de familie immers: een zoon van de consulent!

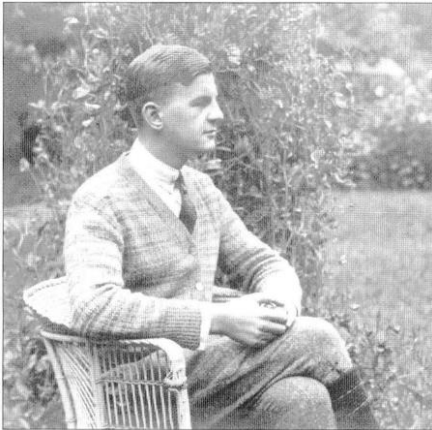
Op 30 november 1932 vinden bevestiging en intrede plaats. Het zijn moeilijke jaren die dan volgen, de jonge predikant wordt geconfronteerd met toenemende werkloosheid, met armoede en gebrek, met politieke strijd ook binnen de gezinnen en tussen de broeders der gemeente.

Ds. Meynen treedt daarin liefdevol maar ook krachtig op, hij wijst, ook in de kerkenraad, de broeders op het liefdegebod en geeft duidelijk de weg aan die men heeft te gaan.

Toch, vele jaren later, bij de viering van zijn 50- en 60-jarige ambtsjubilea kijkt hij met vreugde op deze periode terug.

Kennelijk was hij een man van snelle beslissingen. In de kerkenraadsvergadering van 12 januari 1937 deelt hij mee een beroep naar de Gereformeerde Kerk van Soerabaja (Java) te hebben ontvangen en dit beroep ook te hebben aangenomen.

Het afscheid volgt al op 21 januari. Zijn vader, ds. W.W. Meynen, wordt dan opnieuw consulent. Van een eigen predikant kan voorlopig geen sprake meer zijn.

Ds. H.G. Meynen als jong predikant te Papendrecht.

In 1958 kwam het gezin Meynen uit Indonesië terug naar Nederland.

Er wachtte een bescheiden welkom uit Papendrecht.

Zelf schrijft hij daarover: 'Toen ik berooid en naakt uit Indonesië kwam, stond er in Emmen een fiets voor mij klaar, plus geld uit Papendrecht. Zoiets vergeet je nooit.'

30 november 1992

Ds. H.G. Meynen 60 jaar predikant, jubileumviering in Papendrecht.

Ds. Meynen overleed op 13 mei 1995.

Crisis, oorlog en interne strijd

In velerlei opzicht waren de tijden moeilijk. De gevolgen van de economische crisis deden zich steeds schrijnender voelen, in de gezinnen en ook in de kerk.

De omringende kerken waren niet meer in staat zodanig in de kosten bij te dragen, dat er een opvolger van ds. Meynen beroepen kon worden. Ook onder de aankomende predikanten kwam veelvuldig werkloosheid voor. Kandidaten genoeg, maar geen vacatures.

In deze situatie besluit de kerkenraad gebruik te maken van een landelijk kerkelijk fonds waardoor het mogelijk wordt een kandidaat als hulpprediker aan te stellen.

In afwachting van een beroep elders verrichtten op deze wijze achtereenvolgens vijf kandidaten in onze gemeente bijstand in het pastoraat, te weten de heren J. Blauw, P. de Ruig, L.J. Goede, C. van Breugel en J.B. Welmers. De verschillende kandidaten hebben goed werk gedaan. Zij gaven leiding aan het pastorale werk en gingen in de diensten voor. Hulp bleef natuurlijk nodig voor het bedienen van de Doop en bij de viering van het Avondmaal. Ambtsdrager waren ze echter niet en daarom lag het voorzitterschap van de kerkenraad in handen van een ouderling.

Weer een eigen predikant

Aan deze periode komt een einde doordat laatstgenoemde kandidaat in mei 1941 als predikant beroepen kan worden. Op voorstel van de kerk van Sliedrecht komt er namelijk een vorm van samenwerking tot stand. Met het oog op evangelisatiewerk in Sliedrecht kan er gezamenlijk een beroep uitgebracht worden.

De classis geeft toestemming en steun en zo volgen dan op 28 september van dat jaar bevestiging en intrede. De Gereformeerde Kerk van Papendrecht heeft weer een eigen predikant! Overigens wordt deze samenwerking met Sliedrecht per 1 januari 1943 beëindigd.

Het kerkelijk leven ging zo zijn gang. Tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog kerkten men in het kerkgebouw aan de Veerweg nr. 89.

In 1933 kreeg de kerk de beschikking over een heus pijporgel, gratis aangeboden door iemand uit Dordrecht. Het had echter heel wat kuren en de organisten hadden nogal wat moeite om het instrument aan de praat te houden.

In 1936 wordt het kosterschap geregeld. Broeder A. Verhoeven neemt deze taak op zich en hij zal tot aan zijn overlijden in 1966 een zeer gewaardeerd koster blijven

Moed en geloof

Dan komt de dreiging van de oorlog dichterbij: op 10 mei 1940 wordt ons land door de Duitse legers overvallen en al na een paar dagen volgt de bezetting.

In de jaren die nu volgen geeft de kerkenraad krachtig leiding aan de gemeente. De voorschriften en maatregelen vanwege de bezettende macht worden steeds strenger en bedreigender. Onder leiding van ds. Welmers en de scriba van de kerkenraad, de heer H.J. van der Meulen, moest de kerkenraad zich menigmaal diepgaand bezinnen op de consequenties van de afgekondigde maatregelen. Daar was moed voor nodig en vooral: geloof.

Helaas brak ook in onze gemeente de eenheid stuk op visies die op het terrein van dogmatiek en kerkrecht aangehangen, verdedigd en bestreden werden.

Vrij, maar in tranen!

Interne strijd

Over de periode april 1943 tot mei 1945 zijn geen kerkenraadsverslagen beschikbaar. Een jaarverslag over 1943 en enkele bewaard gebleven brieven lichten een tipje van de sluier op die ligt over een tijd van spanning, angst, onderdrukking en honger. Maar wat we dan te lezen krijgen, gaat vrijwel geheel over de beroering waarin de Gereformeerde Kerken in ons land terecht zijn gekomen.

In diezelfde donkere jaren van de bezetting heerst in de kerken een geest van tweedracht, die het onmogelijk maakt dat zusters en broeders van hetzelfde huis in vrede samenwonen.

Hoe hebben de leden van onze gemeente die ontwikkelingen, die strijd, die interne spanning beleefd? Hield men gesprekken om 'eruit te komen', om elkaar toch vast te houden, om de eenheid te kunnen bewaren? Waren er gebedssamenkomsten? Het beschikbare materiaal zegt er niets over.

We kunnen de gebeurtenissen binnen onze kerk enigszins volgen aan de hand van een paar losse verslagen en andere stukken.

In maart 1943 wendt de kerkenraad zich met een bezwaarschrift tot de classis.

Dit bezwaar richt zich tegen de door de Generale Synode gevolgde opvatting van het kerkrecht. De ingediende klacht wordt ongegrond verklaard.

Hieruit blijkt wel dat men zich intensief met de ontwikkeling en op het kerkelijk erf heeft beziggehouden en dat er binnen de gemeente en de kerkenraad ernstige onvrede heerste. Op 20 april 1944 richt de kerkenraad zich tot de Synode om ernstig bezwaar aan te tekenen tegen de schorsing van prof. K. Schilder.

Om deze stellingname toe te lichten zendt de kerkenraad een brief van zeven vol getypte A4-tjes aan de leden van de gemeente.

Het zwaarste jaar

Dan volgt het zwaarste oorlogsjaar: van '44 op '45, waarin de rampzalige hongerwinter. In die periode rijpt het besluit tot uittreding. Op 19 april 1945 besluit de kerkenraad zich vrij te maken van de band der kerk. Dit wordt in een gemeentevergadering op zondagmiddag(!) 22 april om 15.00 uur aan de gemeente medegedeeld. Ds. Welmers, de heer van der Meulen, scribe van de kerkenraad, bijna alle kerkenraadsleden en een aantal gemeenteleden treden bij dit besluit uit de gemeenschap van de kerk. Het moet een bewogen bijeenkomst zijn geweest, die aan alle betrokkenen veel verdriet heeft gebracht. Van de 195 leden die onze kerk toen telde, traden er 59 uit.

Reeds op 26 april komt de gemeente weer in vergadering bijeen. Ds. De Vries van Alblasterdam geeft een toelichting op het beleid van de Generale Synode en de gemeente kiest een nieuwe kerkenraad. Door de classis wordt ds. W.W. Meynen van Dordrecht opnieuw tot consulent benoemd.

Dit alles speelt zich af enkele dagen voor de bevrijding.

Op 4 mei capituleren de Duitse legers en op 5 mei is Nederland vrij na vijf bittere jaren van overheersing. Nederland viert uitbundig feest, ongetwijfeld ook Papendrecht, maar velen in de gemeente van de Gereformeerde Kerk kunnen slechts met pijn in het hart meevieren: vrij, maar in tranen!

Toch verder

De eerste jaren na de 'scheuring'

De in omvang kleine kerkenraad die enkele dagen na het uittreden van de kerkenraad al op 26 april 1945 was gekozen, stond voor een zware taak.

De broeders P. van der Kooi (ouderling en preses), L.C. Meuzelaar (ouderling en boekhouder) en J.L. Vijfvinkel (diaken en scriba) zagen zich geplaatst voor de opgave weer stuur in de gemeente te brengen. Men beschikte niet meer over het ledenregister en ging daarom op onderzoek uit om de gemeente in kaart te brengen. De problemen waren vele: de vrijwillige bijdragen, de catechese, de kerkdiensten en predikbeurten, de huisbezoeken en het overige pastorale werk, alles vroeg om herbezinning, initiatieven en besluitvorming.

In mei 1940 was het kerkgebouw aan de Veerweg door de overheid gevorderd om gebruikt te worden als noodhospitaal. Al die jaren waren de kerkdiensten en andere bijeenkomsten gehouden in de Beatrixschool aan het Westeind. Maar ook na de bevrijding stond het allerminst vast dat onze gemeente weer over het kerkgebouw kon beschikken. Pas na het voeren van een kortgeding, waarbij het gebouw aan onze gemeente werd toegewezen, werden de kerkdiensten in het vertrouwd e gebouw hervat. Dit gebeurde op zondag 1 juli 1945. Ook dit was een nasleep van het uittreden van de kerkenraad in april van dat jaar.

Al snel wordt de behoefte gevoeld aan uitbreiding van de kerkenraad. Zo blijkt in oktober 1945 de heer J. Lingen ouderling-scriba te zijn.

Er worden allerlei mogelijkheden overwogen om toch weer snel een predikant te beroepen. Het is wel duidelijk dat dit alleen maar kan in samenwerking met andere kerken, bijvoorbeeld met die van Sliedrecht of Dordrecht. Het zal echter tot 1 mei 1955 duren voordat de gemeente weer een eigen Herder en Leraar heeft. Op die dag doet namelijk ds. L. de Nood intrede in onze gemeente.

Hulp uit Dordt

De gemeente krijgt in de tussenliggende jaren hulp van de predikanten W.W. Meynen en S. Wouters, beiden uit Dordrecht. Aan hen heeft onze kerk bijzonder veel te danken.

De verwachting dat er spoedig weer een predikant zal zijn, leeft zo sterk, dat men in oktober 1945 besluit nog even te wachten met het brengen van huisbezoeken: 'Een nieuwe predikant zal toch weer de gehele gemeente moeten bezoeken'. Deze redenering is dus wel erg optimistisch gebleken.

In die eerste jaren worden verscheidene pogingen gedaan in gesprek te komen met de 'vrijgemaakten', steeds echter met een teleurstellend resultaat.

De breuk is definitief; zo wordt het ervaren. Begin jaren'60 wordt het ledenregister uit 1945 teruggebracht. Dan echter is er al zoveel gebeurd, dan is het kerkgebouw 'De Morgenster' al enige jaren in gebruik.

In die eerste jaren na de bevrijding heerst in ons land een geest van wederopbouw. Wat terneerlag moest worden opgericht, wat kapot was, hersteld en in alle sectoren van het maatschappelijke leven klonk de roep om vernieuwing. Zo ook in de kerk!

Kerkelijk leven in opbouw (I)

Allerlei initiatieven

In kerkelijk Nederland raakte veel in beweging. Er werden velerlei initiatieven ontplooid: de oecumenische gedachte brak door, de Wereldraad van Kerken werd geboren, kerken van gereformeerde gezindte begonnen voorzichtig naar elkaar te kijken. In 1951 kwam de Bijbelvertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap tot stand. Na een lange voorbereiding zag in 1961 een 'Proeve van een nieuwe berijming van de psalmen' het licht en na een eerste uitbreiding van de 29 gezangen tot een aantal van 59, verscheen in 1964 de bundel van 119 gezangen. Er zou echter nog een lange weg afgelegd moeten worden, voordat in 1973 het 'Liedboek voor de kerken', waarin naast de 150 psalmen nu 491 gezangen waren opgenomen, door de participerende kerken kon worden aanvaard.

De Gereformeerde Kerk van Papendrecht reageerde op al deze ontwikkelingen behoedzaam en afwachtend. Gedachten over veranderingen en vernieuwingen, ook op liturgisch gebied, konden in kerkenraad en gemeente rekenen op een voorzichtige, enigszins terughoudende benadering. Wijze mannen, zoals de heer H.W. Simons, wisten dan meestal tweespalt te voorkomen door te pleiten voor kalmte en aan te dringen op goed overleg. Natuurlijk waren er ook toen in de gemeente wijze vrouwen, maar als het op vergaderen en besturen aankwam, konden die slechts langs de weg van de (hun) mannen hun invloed doen gelden. Zo zal het vaak zijn gegaan!

Voor ambtelijke functies konden slechts mannen door mannen gekozen worden.

Langzame groei

En hoe ziet dan in de jaren 1945 tot 1955 het leven van en in onze Papendrechtse gereformeerde gemeenschap eruit? Het ledental groeit maar langzaam, de binnenkomenden in onze woonplaats kunnen de vertrekkenden maar nauwelijks goedmaken. In 1947 telt Papendrecht 5.866 inwoners, waarvan er 140 tot onze kerk behoren. In 1955 zijn deze aantallen gestegen tot respectievelijk 6.838 en 222. De snelle, grote toename komt in de jaren daarna, wanneer de industrie vele nieuwe inwoners uit andere gebieden van ons land aantrekt.

In die eerste jaren kan er van een bloeiende gereformeerde jeugdorganisatie vanzelfsprekend geen sprake zijn. Wat wel stevig van de grond komt, is de zondagsschool, die door vele kinderen uit buitenkerkelijke gezinnen wordt bezocht; op zondagmiddag in het zaaltje naast de kerk.

Met grote trouw en toewijding hebben zusters en broeders uit de gemeente dit werk gedaan. Bijzondere bijeenkomsten, zoals het kerstfeest, vormden hoogtepunten.

Het was evangelisatiewerk, maar ook kinderen uit de eigen gezinnen konden hier terecht.

In de vacante periode wordt de catechisatie verzorgd door de consulenten.

De getuigenissen hierover laten zien, dat er weinig nieuws is onder de zon. Er moet nogal eens bestraffend worden opgetreden en het catechisatie-uur zal niet altijd gestrekt hebben tot vreugde van de catechiseermeester. Toch zijn er ook verblijvende berichten: in 1947 waren er in onze nog zo kleine gemeente 38 catechisanten, van wie er 11 belijdenis deden!

Kerkelijk leven in opbouw (II)

Het werk van de consulent voor onze gemeente mag zeker niet worden onderschat. Na de komst in 1947 van ds. Wouters als consulent, is de druk om een eigen predikant te beroepen kennelijk een beetje van de ketel. Hij gaat in menige dienst voor, geeft de catechisaties, leidt het pastorale werk en adviseert de kerkenraad.

Niet vergeten mag worden dat hij dan nog voluit predikant is in Dordrecht. Door weer en wind komt hij per pont en fiets naar onze gemeente en hij brengt menig huisbezoek zelf.

Zijn honorarium mag geen naam hebben en daarom wordt hem aan het eind van 1948 een bedrag van f 25,- voor pontgeld toegekend!

Met zijn komst is er weer wat rust in de gemeente gekomen. Hij verzorgt dit consulentschap vele jaren, namelijk tot 1 mei 1955: de komst van ds. de Nood.

Liturgische vernieuwing?

Op liturgisch gebied zijn enkele voorzichtige stapjes in de richting van vernieuwing en verandering waar te nemen.

De kerkzang is voorwerp van zorg en toch ook een bron van onrust. De vraag of er gezangen in de dienst gezongen mogen worden, houdt de gemeederen bezig.

Ten slotte wordt de knoop doorgelukt: het wordt aan de dienstdoende predikant overgelaten daarin te beslissen. Maar niet iedereen zingt van harte mee. Een andere 'kwestie' is het al of niet zingen op hele en halve noten. Het woord 'ritmisch' wordt dan voorzichtigheidshalve niet gebruikt. Omdat de invoering hiervan naar hun smaak te lang op zich laat wachten, beginnen sommigen er alvast maar mee. Wat uiteraard de welluidendheid niet ten goede komt.

Besloten wordt dan om met enkele psalmen te beginnen. Dat is toch de algemene indruk: liever geen drastische maatregelen, maar geleidelijk aan de veranderingen binnen laten komen.

Als in november 1953 ds. Wouters voorstelt ook in onze eredienst de genadeverkondiging in te voeren, wordt hiertoe wel overgegaan, maar aan de dienstdoende predikanten wordt meegedeeld dat hun preek hierdoor in geen geval bekort mag worden. Daarnaast echter ondergaat de liturgie toch geleidelijk aan een aantal kleine wijzigingen. De grote lijnen bleven gehandhaafd.

Nog geen jeugdwerk?

Met het langzaam toenemen van het aantal leden van de kerk, groeit ook de behoefte aan eigen jeugdwerk. Al in 1948 doet de preses van de kerkenraad een beroep op de gemeente zich in te zetten voor de oprichting van een jeugdvereniging. Hij doet dit in navolging van een 14-jarig meisje dat met het volgende verzoek bij de kerkenraad is gekomen: 'Kan nu bij ons ook niet een meisjesvereniging worden opgericht? Dat kan zo leuk zijn. Eerst zingen, dan een opstel of voordracht uit de Bijbel of kerkgeschiedenis en dan handwerken. Toe, vraag eens aan juffrouw Berends of aan een ander of ze er niet aan willen beginnen en dan in tweeën, bijvoorbeeld van 12 tot 16 en van 16 jaar en ouder, zoals op catechisatie, want die boven 16 zijn, hebben toch weer andere ideeën dan wij'. Volgens de preses ligt het niet aan de grootte van de gemeente of er opbloeit in de gemeente is, maar al leen aan een levend geloof.

Een missionaire gemeente

Halverwege de jaren '50 zet de sterke groei van het inwonertal van Papendrecht in en daarmee ook van het ledental van onze gemeente. Er worden twee redenen genoemd waarom de gedachte opkomt aan het bouwen van een nieuwe kerk. Gerekend wordt op een voortzetting van de groei der gemeente, maar zeer opvallend is dat ook de omvang van het evangelisatiewerk roept om meer ruimte. Onder de inspirerende leiding van ds. L. de Nood zetten velen in de gemeente zich in voor dit als belangrijk ervaren kerkelijke werk.

Bloeiend evangelisatiewerk

Het evangelisatiewerk midden jaren '50 omvat het volgende:

- * De zondagsschool wordt bezocht door 50 kinderen, 15 van hen komen uit gereformeerde gezinnen, de andere 35 zijn buitenkerkelijk. De leiding beperkt het werk niet tot de uren van samenkomst op zondagmiddag, maar bezoekt alle gezinnen!
- * Er is het clubwerk, begonnen in 1956. Plaats van samenkomst is aanvankelijk de pastorie aan de Talingstraat 24, hoek Scheidingslaan. Vanwege de snelle uitbreiding van het aantal leden verhuist men later naar de consistoriekamer van de kerk. Het betreft de kinderen vanaf 12 jaar die de zondagsschool verlaten hebben. Omdat er in die jaren nauwelijks eigen gereformeerd jeugdwerk is, worden deze clubs ook door de meisjes en jongens van gereformeerden huize bezocht.
- * In 1957 wordt naast het al bestaande jeugdkoor een evangelisatiekoor opgericht. De eerste dirigent is Cor Verhorst. Dit koor kent vele optredens: bij de samenkomsten, ook in de openlucht; in ziekenhuizen en in het bejaarden- tehuis, zelfs in de gevangenis.
- * Samen met de Ned. Herv. Gemeente en de Christelijke Gereformeerde Kerk worden in de zomermaanden enkele openluchtsamenkomsten gehouden.
- * Een uit Dordrecht geleende geluidsinstallatie doet daarbij goede diensten. Bij slecht weer wordt de samenkomst niet afgelast, maar wijkt men uit naar een loods op het terrein van de firma Schram.
- * Dan zijn er de diensten voor belangstellenden. Vier keer per jaar worden deze bijzondere diensten gehouden. Ze worden goed bezocht.
- * 'De Goede Tijding' komt op vele adressen, in 1957 zijn dat er 325. Voor de verspreiding zorgen jongeren in de gemeente.
- * Ten slotte wordt melding gemaakt van de huisbezoeken. Die werden ook toen ervaren als een moeilijk deel van het werk. Het gebeurt echter wel, zij het dat er telkens om meer medewerkers wordt gevraagd.

De indruk is gewettigd dat in die jaren het evangelisatiewerk als een zeer belangrijk aspect van het gemeente-zijn werd gezien, waaraan velen hun krachten gaven.

Ruimte nodig

En deze gemeente, in 1956 bestaande uit 159 belijdende leden en 187 doopleden, is zo doordrongen van de noodzaak van het verkrijgen van een groter kerkgebouw, dat men plannen maakt om tot de bouw ervan te komen. Met een totale jaarlijkse kerkelijke begroting van f 9.200,- besluit men tot de voorbereiding van het bouwen van een kerk, waarvan de kosten op f 275.000,- worden geschat!

Een kerk wordt gebouwd

Op 28 augustus 1958 schrijft de commissie van beheer aan de kerkenraad een uitvoerige brief. De commissie geeft daarin een overzicht van de financiële stand van zaken betreffende de voorgenomen kerkbouw. Zij komt tot de slotsom dat de kerkenraad onverwijld alle benodigde vergunningen moet aanvragen en de architect opdracht moet geven zijn werkzaamheden te voltooien. Verder dat op korte termijn moet worden overgegaan tot openbare aanbesteding. Deze brief, die de afsluiting vormt van een periode van enkele jaren van studie en overleg, getuigt van een vast vertrouwen dat dit grote werk zal gelukken.

Hoe kan men zo zeker zijn van zijn zaak?

De brief geeft duidelijk aan hoe de vlag erbij hangt:

totaal beschikbaar : f 127.900,-

hypothecaire lening : f 80.000,-

stichtingskosten : f 234.586,-

ongedekt: : f 26.686,-

Toch kent de commissie, ondanks zo'n fors tekort, geen aarzeling, en dat mag opmerkelijk genoemd worden.

Twee zinnen in deze brief zet de lezer, nu ruim 40 jaar later, op het goede spoor 'Als motivering moge worden aangevoerd dat in geloof mag worden verwacht, dat dit werk bij de voortduur zal worden gezegend' en 'De commissie herinnert aan de woorden van Nehemia De God des Hemels zal het ons doen gelukken, en wij Zijn knechten, zullen ons gereed maken en bouwen'.

De commissie spreekt dan de hoop uit dat de kerkenraad de wijsheid vindt tot de voorgestelde beslissing te komen.

De brief is ondertekend door de voorzitter J. Snaterse en de secretaris J. Sinninghe.

Besluit en uitvoering

De kerkenraad, daartoe gemachtigd door de vergadering van de gemeente, besluit dan over te gaan tot het bouwen van een kerk. Alle voorbereidingen lopen nu uit op de laatste handelingen die aan het begin van de bouw voorafgaan.

Een paar data; zij maken duidelijk dat alles vrij snel zijn beslag heeft gekregen:

- * op 1 maart 1956 spreekt de gemeentevergadering zich uit voor de aankoop van een stuk grond op de hoek Weteringsingel - Muilwijkstraat, teneinde daar een kerk te kunnen bouwen;
- * op 6 december 1956 bespreekt de bouwcommissie onder leiding van de heer J. Lingen een eerste schetsplan, ingediend door architect J. H. den Heyer uit Scheveningen;
- * op 1 januari 1957 wordt de stand opgemaakt van het bouwfonds: er is dan f 16.619,01 in kas;
- * op 1 november 1957 besluit de Gemeenteraad het verlangde stuk grond aan de Gereformeerde Kerk te verkopen;
- * op 22 januari 1959 gaat de eerste paal de grond in; op 21 maart 1959 wordt de eerste steen gelegd;
- * op 22 december 1959 wordt de nieuwe kerk officieel in gebruik genomen.

Maar het spreekt vanzelf dat er heel wat is getekend en gerekend, gespaard en gewerkt voor het zover was.

Voorbereid in vertrouwen

Gelovige moed

Door de doorbraak van de dijk langs de Noord tijdens de ramp van 1 februari 1953 liep ook het kerkgebouw aan de Veerweg forse waterschade op. Misschien heeft dit mede het denken aan een nieuwe kerk op gang gebracht, want al op 20 juli van hetzelfde jaar nam de kerkenraad het besluit een bouwfonds in het leven te roepen. Maar hoe moest dit fonds gevuld raken? De groep was zo klein en de middelen waren zo beperkt. Onze kerk gold als noodlijdend en werd dan ook door de classis ondersteund. En dan toch zulke plannen? Wat een gelovige moed!

In de daaropvolgende tijd werden allerlei acties gevoerd. Een rondgang door de gemeente bracht een flink bedrag op. Hierbij werden niet alleen alle leden van onze kerk bezocht, maar ook diegenen van wie bekend was dat zij, hoewel niet als lid bij de kerk ingeschreven, toch de kerkdiensten bezochten.

Het verjaardagsfonds kreeg veel aandacht, vooral toen enkele meisjes uit de gemeente de felicitaties gingen aanbieden!

Veel werk werd verzet door de Vrouwenwerkclub: allerlei zelfvervaardigde producten von den tegen betaling hun weg. Aan deze club werden ook de organisatie en de coördinatie van alle spaaractiviteiten toevertrouwd.

Jarenlang werd elke vierde zondag van de maand een extra collecte gehouden en de gemeente werd op vele manieren aangespoord te sparen en te offeren.

Een gezegende weg

En dan zien we dat langs allerlei wegen door veel inspanning en inventiviteit de nodige middelen bereikbaar blijken. Het Rampenfonds doet een bescheiden, maar welkome schenking; de Stichting Steun Kerkbouw draagt met het geweldige bedrag van f 50.000,- bij in de stichtingskosten; van de Gemeente Papendrecht wordt een subsidiebedrag van f 40.000,- ontvangen - honderd gulden per zitplaats - en een rondgang langs de leden van de naburige gereformeerde kerken geeft een opbrengst van ruim f 11.000,- te zien! Dit laatste is een verhaal apart: na verkregen toestemming van de classis en van de betrokken kerken, trokken leden van onze kerk erop uit en bezochten de gereformeerde medegelovigen in Nieuw-Lekkerland, Sliedrecht, Alblasterdam, H. I. Ambacht, 's-Gravendeel, Zwijndrecht en Dordrecht. En vrijwel nergens werden ze met lege handen weggestuurd! De saamhorigheid was indrukwekkend.

Ds. L. de Nood stimuleerde niet alleen de acties, maar ging zelf ook mee op pad! Geen wonder dat de commissie van beheer kon spreken over een gezegende weg. Van een toch dreigend tekort was men niet echt ondersteboven: het moest niet te gemakkelijk gaan. Het woord 'uitdaging' was toen nog niet zo in de mode, maar men was ervan overtuigd dat de noodzaak van een groei der financiële middelen de gemeente zou aanzetten tot succesvolle acties en tot grotere offervaardigheid.

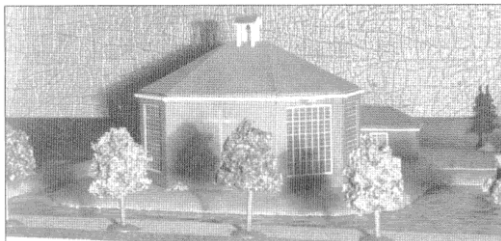
Kennelijk had het geloof ook een horizontale dimensie.

Dit alles moest leiden tot realisatie van de plannen, gemaakt en bewaakt door de Bouwcommissie.

De nieuwe kerk

Van royaal naar sober

Ze kenden een hechte samenwerking: de kerkenraad, de commissie van beheer en de bouwcommissie. Dat moest ook wel, want het was zaak goed in de gaten te houden tot welke grens een financiële last aan de gemeente kon worden opgelegd, ook en vooral voor de toekomst.

Een vroeg ontwerp

De eerste bouwplannen zagen er zeer ambitieus uit.

Een kerkgebouw, vergaderzalen, een kelder voor de fietsen en de centrale verwarmingsinstallatie, een toren, een pastorie en een brug over de Wetering.

Veel moest in de loop van de tijd worden geschrapt, ook de brug, want men koos ten slotte voor de ingang aan de Muilwijkstraat. Wat bleef, was de kern van de oorspronkelijke opzet: een achzijdige kerk, drie vergaderruimten, een centrale hal en een keuken.

De heer J. H. den Heyer, architect te Scheveningen, had al eerder een kerk ontworpen die deze achtkantige vorm had, namelijk de Gereformeerde Kerk te Heerlen.

Bij het bezoeken van een tiental kerkgebouwen was vooral deze kerk de commissie opgevallen en dit leidde tot de benoeming van Den Heyer tot architect van onze kerk.

Eerste paal en eerste steen

Als dan alle voorbereidende werkzaamheden zijn verricht, alle vereiste vergunningen zijn verkregen, alle kosten voorlopig gedekt zijn en de gesprekken met de Papendrechtse aannemer G. Verschoor tot een aanvaardbare overeenkomst hebben geleid, kan de eerste paal de grond in. Dit gebeurt op donderdag 22 januari 1959. Er zouden er nog 122 volgen.

Het bouwen kon beginnen. Niet onvermeld mag blijven dat zeer veel werk door gemeenteleden is verricht: aan- en afvoer van materialen en vooral grondwerkzaamheden. De ondergrond van onze kerk heeft menig zweetdruppeltje van vrijwillige zwoegers in zich opgenomen. Ook verder was de toegewijde zelfwerkzaamheid van vele gemeenteleden een factor van belang, mede daardoor was het mogelijk deze kerk tot stand te brengen.

Dan is op zaterdag 21 maart het karwei zover gevorderd dat de eerste steen gemetseld kan worden. Het oudste gemeentelid, de heer W. van der Tholen, kwijt zich van deze taak. Had de plechtigheid van 'de eerste paal' een bescheiden karakter, voor 'de eerste steen' werden officiële uitnodigingen verzonden. Terloops werd erop gewezen, dat 'in aansluiting op het leggen van de gedenksteen gelegenheid werd gegeven één of meer stenen te metselen tegen een bijdrage van f 1,- per steen'. Deze aardige actie bracht meer dan duizend gulden op!

KERKERAAD VAN DE
GEREFORMEERDE KERK
VAN PAPENDRECHT

PAPENDRECHT, 14 maart 1959.

Het is ons een grote vreugde u uit te nodigen tot bijwoning van de eerste steenlegging van onze nieuwe kerk, welke gebouwd wordt aan de Muilwijkstaat alhier (tegenover het Dorpshuis).

Deze steenlegging zal d.v. plaats hebben op zaterdag. 21 maart 1959, des n.m. om 2.30 uur door het oudste gemeentelid, de heer W. van der Tholen.

In aansluiting op het leggen van deze gedenksteen zal er gelegenheid worden gegeven aan ieder, die dit wenst om ook één of stenen te metselen en wel tegen een bijdrage van f 1,- per steen. De opbrengst hiervan komt ten goede aan het bouwfonds.

Na afloop van een en ander hopen we om 3.30 uur in het Dorpshuis bijeen te komen, alwaar gelegenheid zal worden gegeven tot het voeren van het woord.

Het zal ons een genoegen zijn u onder de aanwezigen te mogen begroeten.

De kerkenraad van de Gereformeerde Kerk
van Papendrecht.

Plechtige opening

Alles loopt dan uit op de grote dag: op dinsdag 22 december 1959 wordt de kerk, die later de naam 'De Morgenster' zal gaan dragen, tijdens een kerkdienst plechtig in gebruik genomen.

De consulent ds. A.J. Stolte uit Alblasterdam leidt de dienst, predikant in de dienst is ds. S. Wouters uit Dordrecht, sprekers zijn verder: de heer J. Lingen als voorzitter van de bouwcommissie, de heer E. Groen als voorzitter van de kerkenraad, aannemer G. Verschoor, de kort daarvoor naar Utrecht vertrokken predikant ds. L. de Nood en de beroepen predikant ds. K. Vegter uit Noordscharwoude.

Een kerk vol symboliek

Een leesbare kerk

Een gebouw kan een leesbare brief zijn. Soms ook dan, wanneer de ontwerper, de bouwer, er misschien niet die symboliek ingelegd heeft die later toch wél kon worden herkend. Het is als bij elk kunstwerk: de kunstenaar laat het aan de beschouwer over het kunstwerk op eigen manier te ontvangen.

Zo ook met onze 'Morgenster'. Gerrit de Vos 'las' voor ons het gebouw.

Acht zijden

Het eigenlijke kerkgebouw heeft acht zijden. Dat is volstrekt niets nieuws.

De Oostromeinse keizer Justinianus bouwde in de zesde eeuw in Ravenna (Italië) de kerk San Vitale.

Sindsdien verrezen er in Europa verschillende kerken en doopkapellen die deze vorm hadden. Een bekend voorbeeld daarvan is de Pfalzkapel in Aken. Deze kwam tot stand onder de regering van Karel de Grote, en werd voltooid in 805.

Onze 'Morgenster' heeft dus bekende voorgangers.

Acht zijden; wat lezen we nu hierin? Het getal zeven typeert de Sabbat, voleinding van de schepping, tevens de tijd van deze wereld. Met de achtste dag, Paasdag, is de tijd van de toekomstige wereld aangebroken. Zo is dan de zondag de achtste dag; niet als een herhaling, maar als een stap verder: begin van een nieuwe toekomst; zoals ook in de ark van Noach acht mensen gered werden. Aan hen werd een nieuwe toekomst toevertrouwd.

Met de achthoekige vorm wordt de cirkel benaderd. Deze vorm, octogoon, is dan te zien als een tussenvorm tussen vierkant en cirkel, of: tussen de geschapen wereld, de mens, de eindigheid enerzijds en het eeuwige, de oneindigheid, de Eeuwige anderzijds.

De achtzijdige vorm herhaalt zich in het interieur van de kerkzaal, bijvoorbeeld in de doopvont en in de avondmaalstafel.

Het licht

De kerk is zó neergezet, dat het morgenlicht van de linkerzijde (het Oosten) binnenvalt en de avondzon haar stralen binnenzendt door de ramen aan de rechterzijde (het Westen).

Deze natuurlijke lichtinval in 'De Morgenster' symboliseert de weg in het Licht. Het kunstwerk van Maatje de Liefde is tegen de westwand gehangen; het vangt het morgenlicht.

Het getal twaalf

De muren worden onderbroken door hoogopgaande ramen, van elkaar gescheiden door in totaal twaalf kolommen.

Dit getal twaalf heeft in de joods-christelijke traditie een hoge symbolische waarde, zoals ook het getal zeven. Het ene is drie maal vier, het andere drie plus vier. Hierbij moeten we bedenken dat 'drie' staat voor het stoffelijke en 'vier' voor het geestelijke. Twaalf is het getal dat het 'geheel' omvat: er waren twaalf stammen in Israël, en Jezus had twaalf discipelen. Het is het symbool van de christelijke gemeenschap.

Uitspansel

Het dak van de kerkzaal, het plafond, heeft de vorm van een tentdak. De kleur is blauw, het uitspansel met zijn sterren strekt zich boven ons uit. 'Wie zult Gij noden in uw tent' is een psalmregel die ons onwillekeurig in gedachten komt.

Kruis in glas en kleuren

In de zuidwand van de kerk is een kruis van glas en kleuren aangebracht. Enigszins gedurfd was het wel in 1959. Roomse invloeden werden gevreesd! Maar architect Den Heyer zette door, tot dankbaarheid van zeer vele Morgenstergangers. Bewust is de preekstoel er niet pal vóór geplaatst, zo kunnen woord en beeld samengaan.

Ook de kleuren in dit kruis hebben hun betekenis: rood is de kleur van de liefde, de verzoening en de Geest; blauw is het zinnebeeld van de trouw, van het verbond; purper is de voornaamste van alle kleuren en is de kleur van het heilige en goddelijke; geel ten slotte is de kleur van het licht.

Zo spreekt deze kerk haar eigen inspirerende taal'

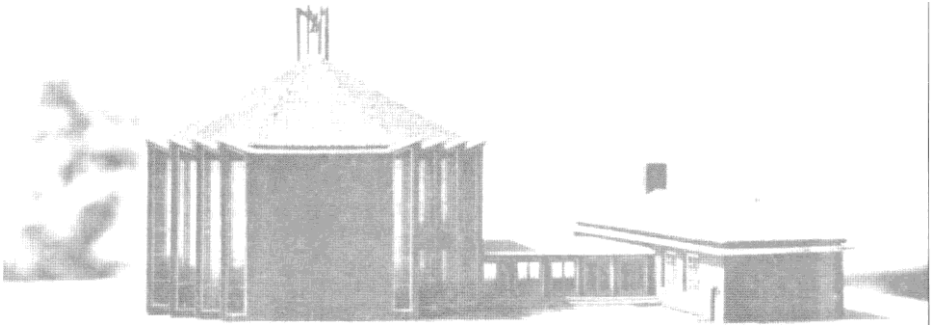

Foto van maquette

Een groeiende gemeente: de jaren 1960 tot 1970

Van 400 naar 1200

Op 1 januari 1960 telde de gemeente 405 leden; 186 belijdende leden en 219 doopleden. De sterke groei wordt duidelijk bij het zien van de cijfers voor begin 1970: 1196 leden, van wie er 587 belijdend lid waren.

In tien jaren van 405 naar 1196! Daarbij moet worden aangetekend dat het aantal gereformeerden in Papendrecht naar verhouding sterker toenam dan het aantal inwoners. In 1960 was 4,5% van het aantal inwoners gereformeerd; in 1970 was dit percentage 6,6. En zo zou het de jaren door blijven, met een uitschieter in de jaren tachtig: rondom 7,3%.

Het spreekt vanzelf dat zo'n onstuimige groei het een en ander met zich meebracht. Het pastorale werk breidde zich sterk uit.

Er moesten steeds meer wijkouderlingen en diakenen komen. Die kwamen er ook, zij het soms met enige moeite.

Het kerkelijk werk vroeg om een strakkere organisatie. Men ging nadenken over een indeling van de gemeente in twee wijken: Oost en West. Verder werd het allengs duidelijk dat, als het zo doorging, de stichting van een tweede predikantsplaats onontkoombaar zou zijn.

Predikanten komen en gaan

Harde cijfers en nuchtere overwegingen, maar daarachter zien we hoe het leven van de gemeente zich verder ontwikkelde.

Ds. De Nood had een functie als leraar godsdienstonderwijs in Utrecht aanvaard en in verband daarmee was zijn verbintenis met de Gereformeerde Kerk van Papendrecht per eind november 1958 beëindigd. In het jaar van de kerkbouw was de gemeente dus vacant. In die periode trad ds. A.J. Stolte uit Ablasterdam op als consulent.

Maar ondanks zijn hulp moet het een zware tijd geweest zijn voor kerkenraad en commissies. Gelukkig vond de kerk ds. K. Vegter te Noordscharwoude bereid de lege plaats te vervullen. De intrededienst werd gehouden op 24 januari 1960; in de gloednieuwe kerk!

Ds. Vegter diende de gemeente bijna zes jaar. Voor zijn vertrek naar Oegstgeest staat als datum 3 oktober 1965 aangegeven. In die zes jaren is er veel veranderd. In 1958 en 1959 werd om financiële redenen nog overwogen de functie van predikant te Papendrecht te combineren met een taak in het evangelisatiewerk te Sliedrecht. Maar na het vertrek van ds. Vegter werden onderhandelingen gevoerd met de Gereformeerde Kerk van Molenaarsgraaf-Brandwijk, teneinde te komen tot een gezamenlijke predikantsplaats. Het Papendrechtse deel daarvan zou dan kunnen dienen als een gedeeltelijke tweede predikantsplaats. Het was immers wel duidelijk geworden dat door de groei van de gemeente het werk voor één predikant wel wat zwaar zou worden. Helaas liepen deze gesprekken op een teleurstelling uit. Toch kreeg de nieuwe predikant, ds. G.H. Gerritsen, bij zijn aantreden op 13 november 1966 de toezegging van de kerkenraad dat hij kon rekenen op bijstand in het pastoraat. De gemeente telde inmiddels immers bijna 1000 leden! Deze hulp kwam er ook, zij het een beetje verlaat, in de persoon van ds. S. Wouters uit Dordrecht.

Deze predikant was bij velen in de gemeente al bekend; hij had in de jaren 1947 tot 1955 als 'helper in de nood' zijn sporen in Papendrecht ruimschoots verdiend!

Hij werkte hier in de jaren '68, '69 en '70.

De jaren zestig: een dynamische gemeente

Inspelen op ontwikkelingen

Veel was er in beweging in deze jaren. In vele landen werd de roep om inspraak, medezeggenschap en democratisering alom gehoord. Soms klonk die roepende stem zeer luid en duidelijk en verliep het proces niet geheel zonder geweld. De maatschappij veranderde nu snel. Zo werd men kritischer ten opzichte van overgeleverde structuren en regels. Deze geest van behoefte aan persoonlijke stellingname ging vanzelfsprekend niet aan de kerk voorbij. Hernieuwde bezinning op de aard van het gezag van de Heilige Schrift en op de wijze waarop het Evangelie verstaan zou kunnen en soms ook zou moeten worden, maakte de geesten wakker en leidde bij velen tot een keuze: vóór of tegen. Ook in de Gereformeerde Kerk van Papendrecht. Er waren er die de ontwikkelingen niet konden meemaken; zij zochten en vonden een ander kerkelijk thuis.

Dit proces vroeg om voorlichting en begeleiding; een taak die aan predikanten kerkenraad was toevertrouwd. Het was een proces dat geen einde zou kennen en dat alle jaren die volgden deel zou uitmaken van het leven van kerk en gemeente, vooral ook van de leden van die gemeenschap persoonlijk.

Er kwamen vragen op over sexualiteit en huwelijk, en hoe die levensvragen bij het licht van het Evangelie konden worden benaderd. Binnen onze kerk werd daarbij dankbaar gewezen op de diensten van de Protestantse Stichting voor Verantwoorde Gezinsvorming (de PSVG). De kerkenraad organiseerde informatieve bijeenkomsten op dit ter rein. Dokter G. Schippers had hierin een belangrijke functie.

Maatschappelijke problemen

De diaconie werd in toenemende mate geconfronteerd met maatschappelijke problemen en noden. Zij ondersteunde in arbeid en met financiën de gereformeerde (later interkerkelijke) stichting voor maatschappelijk werk en gezinszorg die in deze jaren in onze omgeving tot stand kwam. Regelmatig riepen de diakenen de gemeente op zich bij deze stichting als contribuant aan te melden en daarbij niet te wachten tot de nood aan de man kwam.

Met wisselend succes echter. Het besef dat 'draagt elkanders lasten' ook hierbij gold, drong slechts langzaam door. Daarnaast werd de gemeente door de diakenen geactiveerd om daadwerkelijk naar elkaar om te zien. De gemeente werd verrijkt met een hulpdienst. Niemand werd in narigheid aan haar of zijn lot overgelaten en met name de zusters in de gemeente staken regelmatig voor anderen de handen uit de mouwen. Tot in de jaren negentig zou deze 'zusterhulp' op een fantastisch e manier blijven functioneren.

Het oude en het nieuwe lied

Een enkeling zal met enige vrevle in gedachten de versregel 'Alles woelt hier om verand'ring' geciteerd hebben bij de ontwikkelingen die zich op liturgisch gebied aankondigden en voltrokken. Er zijn weinig dingen zo vertrouwd als het lied dat moeder zong en dat vroeger op school en in de kerk altijd had geklonken. Daarvan afscheid te moeten nemen bleek voor menig kerkganger een moeilijke opgave. De vernieuwing van psalmen en gezangen in woord en melodie is mede daarom ook in onze gemeente intensief en langdurig begeleid.

Een nieuw orgel

Ver voordat de Morgenster gebouwd werd, stond het al vast: in de nieuwe kerk bouwen we een orgel, een echt kerkorgel. In de eerste begroting voor de kerkbouw was dan ook het orgel opgenomen; geschatte kosten: f 15.000,-. Maar zoals zoveel wensen moest ook deze voorlopig worden ingeslikt. Het orgel viel direct af. Niet omdat commissies en kerkenraad het niet belangrijk vonden, maar de 'grote dingen' moesten nu eenmaal voorgaan. En zo bleef de organist, ook in de nieuwe kerk het harmonium bespelen, waarbij hij met zijn voeten niet een pedaal, maar wel de trappers bediende.

Niet bij een plan gebleven

Het verlangen van velen echter bleef en onder aanvoering van de heer

O. A. Haspels werden de plannen levend gehouden. Mede door zijn vasthoudendheid werd het bescheiden orgelfonds niet aan andere zaken opgeofferd, maar in ere hersteld. Er kwam een orgelcommissie - zeg maar 'de commissie Haspels' - die al gauw met een voorstel kwam. De bekende organist Dirk Jansz. Zwart moest als adviseur optreden. Dit maakte in de kerkenraad de tongen los. Er waren twee klippen te omzeilen, het honorarium van een adviseur zou 5% van het totaal van de kosten moeten bedragen (!) en... niet alle leden van de kerkenraad waren de 'Zwartstijl' toegedaan. Bovendien, hoe moesten de benodigde twintigduizend gulden bijeengebracht worden?

Plannen gingen de ijskast in, kwamen er weer uit, werden aangepast, een poosje uitgesteld, toch weer opgepakt en ten slotte toch aanvaard en uitgevoerd. Het bedrag dat door de gemeente was opgebracht werd door de commissie van beheer voldoende geacht om op basis daarvan een lening aan te gaan.

Dirk Jansz. Zwart adviseerde en de firma Verschueren te Heythuysen kreeg de opdracht het orgel te bouwen. Voorlopig met één klavier. Om de kosten (f 30.000,-) te drukken werd aan de bouwers logies aangeboden door de familie Haspels, die daar nog levendige en veelkleurige herinneringen aan heeft!

De organisten

Maar het orgel kwam er en voordat het jaar 1964 aanbrak kon het instrument aan de kerkenraad worden overgedragen. Vele organisten hebben in de loop der jaren de gemeentezang ondersteund. In de oude kerk aan de Veerweg moet het dikwijls 'kunst - en vliegwerk' geweest zijn; in de eerste jaren in het nieuwe gebouw was het ook hard werken, maar nu was dan het leed geleden. Organist S. de Vos volgde in 1964 de heer J. Verkerk als hoofdorganist op en vóór, naast en na hem diende een rijke stoet van musici met hun orgelspel de eredienst, zoals de heren Lex Hommel, S. Barten, M.J. Tas, en J.W. Genuit. Ten tijde van het jubileum in 1999 wordt het orgel bespeeld door mevrouw Anja Vlasblom en hoofdorganist Arie de Bruijn.

Liturgische vernieuwing?

In die jaren studeerde een commissie op zinvolle veranderingen in de eredienst. Men kwam tot voorstellen die veelal wel door de kerkenraad werden aanvaard, maar toch slechts voor een deel werden ingevoerd. De kerkenraad hield rekening met terughoudende gevoelens in de gemeente en wachtte liever af wat vanwege de synode aan de kerken zou worden aangeboden. Een al eerder gesignaleerd beeld vindt hierin zijn bevestiging. Toch bleef niet alles bij het oude: het nieuwe zingen vond in de loop der jaren een aanvulling in een verdergaande vernieuwing van de eredienst.

En weer wordt er gebouwd

De jeugd vraagt ruimte

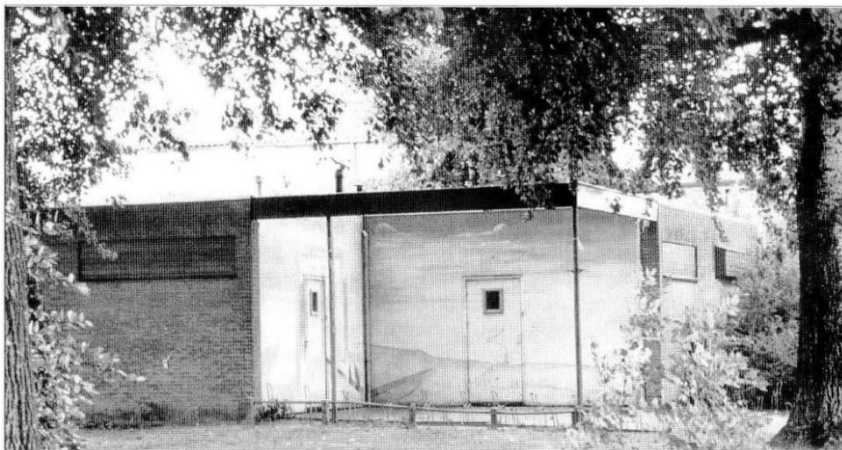
Het evangelisatiewerk had altijd al een warm plekje in het hart van de gemeente. Het beeld dat daarvan voor de jaren vijftig geschetst kon worden, geldt ook nu: zondagsschool; huisbezoeken; zangkoor; allerlei samenkomsten, zowel binnen als buiten; leatuurverspreiding, maar vooral ook het clubwerk.

Voor al deze activiteiten bood het kerkgebouw met zijn lokalen eenvoudig geen plaats. De jeugdclubs moesten genoegen nemen met een plekje in een garage, op een zolder, in een kelder, kortom waar maar een plekje te vinden was. Er moest een oplossing komen. Het bekende schoolhoofd M. Dijk was als voorzitter van de evangelisatie-jeugdclubs een warm pleitbezorger van de bouwplannen.

Opnieuw ging er een commissie aan het werk, werd er een fonds gevormd, bleek de bereidheid van de leden van de kerk om aan dit fonds bij te dragen en kon men, evenals bij de bouw van de kerk, rekenen op de grote medewerking van de gemeente Papendrecht.

Van groot belang was dat het beoogde gebouwtje ten goede zou komen aan het werken met alle buitenkerkelijke jeugd van Papendrecht.

Ontwerper Hartogh, bouwer Lamain, medewerkers van de gemeente Papendrecht en daarnaast de provinciale overheid hebben zich ervoor ingezet dat het jeugdgebouw 'De Poort' aan de Staringlaan snel tot stand kon komen. Op 23 april 1964 ging de eerste paal de grond in en al in november van dat jaar kon 'De Poort' in gebruik worden genomen. De jeugd heeft dan de ruimte!

Jeugdgebouw 'De Poort.

Gereformeerde jeugdclubs

Dit geldt echter ook voor de gereformeerde jeugdclubs. Dit jeugdwerk kende een vliegende start. Begonnen met een enkele club in 1961, telde men er in 1964 al zes! De Gereformeerde Jeugdorganisatie (GJO) kreeg in die tijd vorm.

Meisjes en jongens van 8 tot 16 jaar waren op deze clubs welkom. Geen wonder dat er altijd weer mensen nodig waren om aan dit werk leiding te geven.

En altijd bleken die er te zijn: trouw en enthousiast hebben velen zich al de jaren door aan dit werk voor en met kerkelijke en buitenkerkelijke Jeugd gewijd.

In die tijd konden de jongeren vanaf de leeftijd van 16 jaar terecht op de gereformeerde jeugdvereniging (GJV) 'Die Mij vroeg zoeken'. Men kwam b11een op zondag, soms 's morgens na de kerkdienst, ook wel in de avonduren. Wat opvalt is het streven van deze jongeren om goede contacten te onderhouden met verenigingen van hervormde en van christelijke gereformeerde signatuur.

Dan is er in die jaren de 'activiteit' die de naam draagt 'Jeugd en Evangelie'. Een gespreksgroep van jonge mensen die zich naar eigen zeggen bez1gh1elde met t behandelen van zeer uiteenlopende onderwerpen, maar vooral met thema s die e n ding gemeen hadden: de houding van de christen ten opzichte van maatschappel11ke ontwikkelingen. Ook deze jongvolwassenen gaan veelvuldig in gesprek met leden van andere kerken.

De mannenvereniging heeft dan de strijd al opgegeven, maar springlevend is dan nog de vrouwenvereniging 'Sola Fide'.

Op weg naar de jaren zeventig

Verdere groei van het jeugdwerk

Al in 1957 kwam een groepje van vier meisjes en zes jongens in clubverband bij elkaar. De club droeg de veelzeggende naam 'De Here is onze banier'. Na dit bescheiden begin kwam dus de nieuwe start in 1961. De groei zat erin en zou niet meer te stuiten zijn.

Deze groei en de samenwerking tussen GJO en GJV maakten een overkoepelende jeugdraad nodig die de ontwikkelingen wat kon sturen, initiatieven kon nemen en voorstellen aan de kerkenraad kon doen.

Zo kwam het tot de benoeming van een jeugdouderling, werden er jeugddiensten georganiseerd, zorgden de clubleden voor een speciale kerstactie voor de ouderen in de gemeente, drong men bij de kerkenraad aan op het instellen van een kindernevendienst en nodigde men de bekende Sipke van der Land uit om in een dienst voor te gaan. De jeugd stelde voor om middagdiensten te organiseren waarin zij vragenderwijs kon ingaan op de prediking van de morgendienst(!).

De Poort kon al het clubwerk van evangelisatie en GJO op de duur niet meer bergen. Enkele lokalen van het voormalige gebouw van de Willem de Zwijgerschool brachten uitkomst. Leden van clubs en vereniging zorgden ervoor dat deze lokalen voor hun nieuwe bestemming klaargemaakt werden.

En de kerkenraad? Wel, die hield, zoals het betaamt, een oogje in het zeil. Zo had men er toch wel bezwaar tegen dat er gedanst werd. Maar uit de verder positieve opstelling van de kerkenraad sprak toch meer dan welwillende belangstelling. Er was zeker sprake van daadwerkelijke steun, als het nodig was ook financieel.

Zendingswerk

Hoe ver keek de kerk over de grenzen? De zendingscommissie had tot taak de gemeente te informeren over het zendingswerk, dat centraal door het Zendingscentrum werd geleid. Daarvoor werden bijeenkomsten belegd en ontving en de gemeente leden het zendingsblad. Veel zorg moest worden besteed aan het inzamelen van de bijdragen en sommigen zagen een oplossing van dit probleem liggen in de mogelijkheid het innen van de bijdragen voor de zending te koppelen aan die voor de kerk.

Dan duikt voor het eerst de naam Rwanda op. Op Pinksterzondag van het jaar 1968 spreekt de uit Rwanda teruggekeerde zendingswerker drs. Baas over het werk van de zending in dat land.

Een eigen pastorie

Intussen is er alweer gebouwd. De jaren 1965 en 1966 werden op dat terrein besteed aan de bouw van een pastorie aan de Vondellaan. Verder werd serieus gedacht aan de noodzaak een tweede kerkgebouw te doen verrijzen. Na veel studie en overleg komt men daarvan echter terug. De oplossing van een te volle kerkdienst wordt dan gevonden in het houden van twee morgendiensten. Wel wordt besloten tot het instellen van een tweede predikantsplaats. Ds. Wouters had als helper in het pastoraat de zorg voor wijk Oost op zich genomen. Na beëindiging van deze 'liefdedienst' besluit de kerkenraad dan in 1971 over te gaan tot het beroepen van een tweede predikant.

De pastorie aan de Vondellaan

De kerk speelt in op snelle groei

Van 1000 naar 2000?

Op 1 januari 1970 telde de gemeente 1196 leden. Tien jaar later waren het er 18301. Een kerkelijke gemeente die zó snel zó sterk groeit, wordt ondanks de blijdschap daarover toch voor grote problemen geplaagd. Je kunt geen voorzieningen treffen die volledig op zo'n ontwikkeling berekend zijn, niet in zorg en niet in ruimte.

Natuurlijk hielden kerkenraad en commissie van beheer de prognoses van de gemeente Papendrecht in de gaten; verschillende keren is er sprake van een rapport dat de toekomstige ontwikkeling aangaf.

Twee predikanten

Na vijf jaar predikantschap in Papendrecht vertrekt ds. Gerritsen in oktober 1971 naar Leeuwarden. Dan is echter al besloten een tweede predikantsplaats te stichten. Op 11 mei 1971 keurt de gemeentevergadering dit besluit goed. Dit is dan geen handelen tegen beter weten in: wat nodig is, moet gebeuren, ondanks de niet zo rooskleurige financiële stand van zaken. De gemeente gelooft dat het moet en dat het kan en zie, het kan ook! Zoals dit verhaal telkens weer laat zien, is het ook nu: gezegende harten en royale en ijverige handen.

Ds. C.M. van der Loo uit Sliedrecht neemt het consulentenschap op zich en verleent pastorale hulp, totdat kort na elkaar de gemeente twee nieuwe predikanten kan begroeten: op 15 februari 1972 ds. A. van der Deijl en op 1 juli daaraanvolgend ds. R.H. Nieuwenhuis. Dan is er inmiddels een tweede pastorie gekocht, gelegen in wijk Oost: Eykmanstraat 11. Wat dit alles financieel betekende, wordt zichtbaar in de cijfers die bijvoorbeeld in het voorjaar 1974 aan de gemeente worden gepresenteerd. De tekorten over de jaren daarvoor belopen dan f 20.000,-, de schulden bedragen in totaal ruim f 200.000, en alleen al om de geldontwaarding goed te maken, moeten de collecten en vrijwillige bijdragen fors meer stijgen dan door het toenemende ledental reeds het geval is. De commissie van beheer blijft echter vol vertrouwen en niet ten onrechte: het geld is nodig, het geld komt er.

De pastorie aan de Eykmanstraat

De gemeente kent nu officieel twee wijken: Oost en West en dus ook twee wijkraden. Het aantal ambtsdragers neemt voortdurend toe; de kerkenraad wordt een omvangrijk lichaam, op de duur te groot om effectief te kunnen vergaderen en handelen. Er wordt een breed moderamen ingesteld dat op grond van een verleend mandaat in een aantal zaken handelend kan optreden. Men blijft zich echter bezinnen op een herstructurering van de gemeente, met als voornaamste doel de pastorale zorg de grootst mogelijke kansen te geven.

De kerk te klein?

Het wekt geen verbazing dat het aanvankelijk zo royale kerkgebouw zo langzamerhand tekenen van krapte ging vertonen. Het huis is te klein geworden voor het groeiende gezin. Wat te doen? Kunnen de burens helpen? Er wordt overleg gevoerd over het houden van de morgendienst in de Bethlehemkerk, maar dit idee houdt het toch niet lang. Ook een plan om in de aula van de inmiddels geopende scholengemeenschap De Lage Waard te gaan kerken, wordt weer opgeborgen. Wel wordt ertoe overgegaan twee morgendiensten te houden. Maar de zorgen blijven.

Zo slaagt bijvoorbeeld de jeugdraad er slechts met grote moeite in onderdak te vinden voor het clubwerk. Door medewerking van de gemeente Papendrecht (alweer!) en met heel veel krachtige hulp van de jongeren zelf wordt het gebouwtje 'De Kooyker' in wijk Oost voor clubwerk geschikt gemaakt. Het jeugdwerk krijgt daar inwoning. Maar er is zoveel meer nodig, de kerk zit te springen om zaalruimte.

Dan wordt na rijp beraad en veel studie definitief afgezien van het voornemen een tweede kerk te bouwen, maar besluit men de kerkzaal op te knappen, een groot balkon aan te brengen en de bijgebouwen fors uit te breiden.

De kosten worden geraamd op ongeveer f 700.000,-!

Om deze hoge kosten enigszins te drukken en ook om esthetische redenen wijzigt de gemeentevergadering de bouwplannen. Het balkon komt er niet!

Wanneer men een tiental jaren later het orgel voltooit, zal dankbaarheid voor dit besluit in de schone orgelklanken hebben meegeklonken.

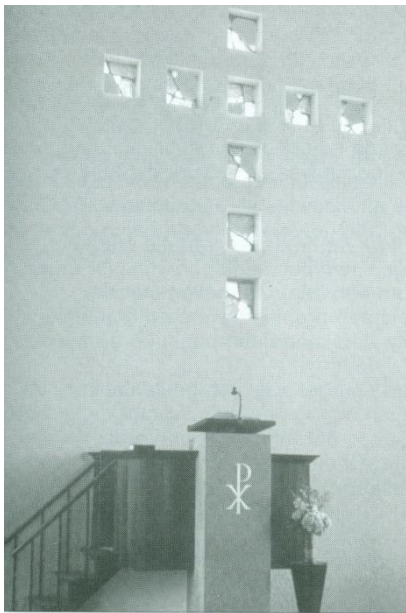
Verbouwd en vergroot

In april 1978 gaf de gemeentevergadering goedkeuring aan de bouw- en verbouwplannen. Opmerkelijk is dat de heer J.H. den Heyer, ontwerper van het kerkgebouw in de jaren vijftig, nu ook zijn aandeel in de plannen had.

Aannemer Rietveld gaf ruimte aan zelfwerkzaamheid van gemeenteleden en daar werd driftig gebruik van gemaakt. Schilders, timmerlieden, schoonmaakploegen, elektriciens, manusjes-van-alles, zij allen staken de handen uit de mouwen en maakten het door hun inzet mogelijk dat dit grote karwei betaalbaar werd. Daartoe hadden natuurlijk ook allerlei acties bijgedragen die onder het motto 'Geef uw kerk de ruimte' de gemeente hadden opgewekt tot royale financiële steun.

De opening van het vernieuwde en uitgebreide complex van kerk en bijgebouwen vindt dan plaats op 22 maart 1980. Het in Papendrecht zo markante kerkgebouw draagt sindsdien de naam 'De Morgenster'.

Die 22ste maart van het jaar 1980 was ongetwijfeld een zeer feestelijke dag. Toch zal er met weemoed gedacht zijn aan de heer Gerrit Romeyn, toegewijd voorzitter van de bouwcommissie en geestdriftig stimulator van de plannen en activiteiten die ten slotte tot het zo prachtige resultaat hadden geleid. Hij overleed geheel onverwacht op 18 januari 1979. Maar anderen namen de fakkel over en... de kerk kréég de ruimte!

De preekstoel met daarboven het kruis

Doopvont met op de achtergrond de doopkaars

Ontwikkelingen in maatschappij en kerk

Kerk en samenleving

Werd de ontwikkeling in de Gereformeerde Kerk van Papendrecht in de zeventiger jaren gekenmerkt door een zeer snelle groei van het ledental met alle complicaties van dien, ook de situatie in de maatschappij vroeg alle aandacht.

In de steeds ingewikkelder wordende samenleving zochten de mensen in toenemende mate hun eigen weg, eigen verlangens, maar ook eigen geaardheid volgend. Het was een tijd waarin maatschappelijke problemen om aandacht en deelname van de kerk vroegen. Zo bleek er behoefte te zijn aan kerkelijk werk onder werklozen en buitenlandse werknemers. De oproep van het 'Synodale deputaatschap voor Evangelie en Industrie' wendde zich ook tot de classis waartoe Papendrecht behoorde en deed dat niet tevergeefs. De kerkenraad reageerde positief op een werkplan van de Protestantse Stichting 'Evangelie en Industrie' te Dordrecht en zond een afgevaardigde.

Eveneens in Dordrecht werd de stichting 'De Hoop' opgericht. Hier werd begonnen met het moeilijke werk onder hen die slachtoffer dreigden te worden of al waren geworden van drugsverslaving. Geloof in de genezende kracht van het Evangelie inspireert nog altijd hulpverleners en patiënten binnen deze stichting. Naast deze stichting vroeg de telefonische hulpdienst om aandacht en deelname van de kerk. Diakenen en anderen vonden hierin een taak. Maar ook buit en zulke en andere hulp-organisaties om zagen vooral de diakenen zich geroepen zich steeds meer te bekommeren om mensen die in de knel gekomen waren.

Levensstijl

In diezelfde tijd, zo midden in de jaren zeventig, riep de Generale Synode op tot een Bijbelse bezinning op de stijl van leven in een maatschappij die gekenmerkt werd door zowel overconsumptie als door armoede en honger en door uitputting van grondstoffen. In maart 1975 stond de bidstond voor gewas en arbeid, die toen op zondag gehouden werd, in het teken van deze oproep.

Indringend voor velen was de bezinning in de kerk op het leven van die medeburger en medegelovige die wist 'anders geaard' te zijn. Hiervoor weglopen kon niet meer en er werden gespreksbijeenkomsten belegd om een begin te maken met de bewustwording van deze problematiek. Want als een probleem werd de homofilie toen toch wel algemeen gezien. Deze bezinning betekende een begin op de weg naar begrip en volledige aanvaarding. Er was geen ontkomen aan: elke bewust levende burger zag zich geplaagd voor de noodzaak zijn positie te bepalen in de vragen van oorlog en vrede. Vanuit de kerken kwam de bezinning op deze vragen op gang binnen het Interkerkelijk Vredesberaad, het IKV. Ook binnen de gemeente van de Morgensterkerk leefde deze problematiek. Het leidde tot bezinning, voorlichting en gesprekken.

Verontrusting

Maar niet alleen deze zaken kwamen op predikanten en kerkenraad af. Van hen werd immers verwacht dat zij leidinggaven aan belijden, geloven en leven van de gemeente! Ook binnenkerkelijke ontwikkelingen drongen zich aan de gemeente op. Tegenstellingen ontstonden op het terrein van de theologie. Verontrusten bundelden de krachten en stelden zich teweer tegen wat ZIJ voor onschriftuurlijke gedachten hielden.

De kerkenraad reageerde rustig en riep de gemeente samen in bijeenkomsten waar deze zaken aan de orde werden gesteld. Steeds weer werd gepleit voor een uiterste poging om in trouw en geloof samen een weg te zoeken die ook samen kon worden gegaan.

De kerkenraad nam met instemming van de gemeente en op aangeven van de Synode krachtig stelling tegen de eis van anti-joodse machten om een doopverklaring af te geven aan hen die zakelijk of anderszins met deze machten in contact zouden komen.

Een nieuwe structuur

Voegen we hierbij de roep om eenheid binnen de kerken, een roep die zowel enthousiaste instemming als aarzeling en zelfs afwijzing tot gevolg had, dan valt wellicht te begrijpen dat leden van de kerk het ambt van ouderling en diaken als een zware, soms t  zware last beschouwden. En dat terwijl de gemeente door de sterke groei steeds meer ambtsdragers nodig had.

De al eerder ingezette bezinning op gemeente-opbouw kreeg nieuwe impulsen.

En aan het einde van deze periode, werd dan ook aan de gemeente een plan voorgelegd, dat ertoe moest leiden dat meer leden actief betrokken zouden worden bij het pastorale werk en waardoor tegelijkertijd bestuur en beleid overzichteliker zouden blijven. Gestreefd werd naar een heldere en doeltreffende structuur.

In het begin van de tachtiger jaren kreeg dit plan gestalte.

Aan contactpersonen werd de taak toevertrouwd het contact te onderhouden met een tiental gezinnen of alleenstaanden. Hier, aan de basis, moesten de allereerste 'pastorale stappen' gezet worden. In de twee pastoraatsgroepen (voor Oost en West) ontmoetten predikanten, ambtsdragers en contactpersonen elkaar.

Hier kon het pastoraat alle aandacht krijgen. De kerkenraad werd teruggebracht tot een kleine groep ambtsdragers, vertegenwoordigers van de verschillende 'werksoorten' zoals diaconie, zending, evangelisatie, jeugdwerk, commissie van beheer en pastoraatsgroepen. In de ingewikkelde materie van beleid en bestuur werd deze kerkenraad geacht duidelijk en adequaat op te treden.

Natuurlijk was daartoe verantwoording aan en machtiging door de voltallige vergadering van de ambtsdragers vereist. In 1992 zou deze structuur enige wijziging ondergaan, maar het principe werd daardoor niet aangetast.

Voorzichtige toenadering

Prille oecumene

Over en weer werden er al vroeg in de jaren zeventig door de verschillende kerken in Papendrecht pogingen ondernomen om tot samenwerking te komen.

Zo benoemde de kerkenraad een drietal van zijn leden in een commissie die moest onderzoeken hoe de Gereformeerde Kerk en de Hervormde Buitengewone Wijkgemeente in wording (de latere Hervormde deelgemeente Bethlehemkerk) dichter bij elkaar konden komen.

Het overleg binnen deze commissie mondde uit in de uitgave van een gezamenlijk maandblad, eerst voor een proeftijd van een jaar; waarna het blad nog enkele jaren bleef leven. Het droeg de veelzeggende naam 'De Schakel'. Een voorloper van het in de jaren negentig opgezette gezamenlijke kerkblad van diezelfde naam.

Een aantal gemeenteleden heeft zich ongetwijfeld veel inspanning getroost om er iets goeds van te maken. Helaas bleek in de Gereformeerde Kerk de belangstelling voor de classicale kerkbode zo groot te zijn, dat deze eerste poging om tot een gezamenlijk kerkelijk orgaan te komen schipbreuk leed.

Sommige zaken hebben kennelijk een herhaalde aanloop nodig. Zo lukte het toen niet om alle plaatselijke pastores te doen deelnemen aan een onderling collegiaal overleg. Wèl kwamen toen samen de predikanten Groenewegen, De Bruin, Van der Deijl en Nieuwenhuis en pastoor Stockman.

In 1973 besluiten de Gereformeerde Kerk en de Buitengewone Wijkgemeente een aantal gezamenlijke diensten te houden, waaronder twee jeugddiensten.

In het jaar daarop wordt het aantal gezamenlijke diensten uitgebreid. Ook wordt kanselruil toegepast.

Nauwere contacten met de Christelijke Gereformeerde Kerk ter plaatse stranden helaas op bezwaren die in die gemeente leven tegen ontwikkelingen binnen de Gereformeerde Kerken.

Rustige benadering

De onderlinge contacten kregen op kerkenraadsvergaderingen en ook in de gemeentevergadering veel aandacht. Algemeen werd aanvaard dat het zoeken van de eenheid tussen christenen en tussen de kerken een ernstig te nemen roeping was. Toch werd steeds aangedrongen op een rustige benadering van dit onderwerp. De gemeente drong er bij de kerkenraad op aan toch niets van boven af op te leggen, niets te forceren, maar het proces de kans te geven binnen de gemeente te groeien en vorm te krijgen.

Intussen kregen de kerstavond- en kerstnachtdienst in de Bethlehemkerk gestalte en werden er verschillende commissies gevormd die een nauwer samengaan moesten voorbereiden. Daarbij realiseerde men zich wel, dat er een lange periode van voorbereiding nodig zou zijn, voordat er sprake zou kunnen zijn van samengaan in één kerk of in een federatief verband.

Op het gebied van het jeugdwerk, van de zending en van activiteiten als het vredes- beraad, werd toenadering gezocht en gevonden. Het latere Sam en op Weg - proces vindt toch in deze periode zijn begin, weliswaar aarzelend, maar kennelijk niet meer ongedaan te maken!

Nog één keer de jaren zeventig

Jeugdraad en Jeugdkerkenraad

Het evangelisatie-clubwerk (EJC) telde aan het begin van deze periode een zevental clubs. Hier werden wekelijks ongeveer honderd kinderen in contact gebracht met het Evangelie. Er was plaats voor spel, knutselen en soms ook voor een plezierig uitstapje. Het gereformeerde clubwerk (GJO) groeide gestaag. Er waren clubs voor verschillende groepen in de leeftijd van 8 tot 14 jaar. Verder ook enkele clubs voor jongeren van 15 jaar en ouder. De gespreksgroep Soos 'iks' bond de oudere jeugd vanaf 18 jaar aan zich voor vorming en ontspanning. In de 'Stichting voor gereformeerd jeugdwerk in Papendrecht' kwam alles samen. Het bestuur werd gevormd door de Jeugdraad. In het seizoen 1974/75 zag dan nog de Jeugdkerkenraad het levenslicht. Er is binnen deze toen ook al zo springlevende organisatie duidelijk behoefte aan verbreding van de contacten met het jeugdwerk van de Bethlehemkerkgemeente. Hier is het begin zichtbaar van een ontwikkeling die naar een totaal samengaan zou leiden.

Acties voor de zending

De zendingscommissie verdiepte haar activiteiten binnen de gemeente door aandacht te vragen voor allerlei acties. Naast de afdracht voor het landelijk georganiseerde zendingswerk brachten de leden van de gemeente jaarlijks grote bedragen bijeen voor bijzondere doelen, zoals het kindertehuis Eunike te Semarang in Indonesië, het werk van de bijbelvertalers, de medische zending in Azië en het zendingswerk in Suriname waarvoor geld bijeengebracht werd voor een korjaal, een buitenboordmotor en zelfs een auto. Was de Gereformeerde Kerk van Papendrecht al vanaf het begin gericht op het evangelisatiewerk, in deze jaren werd de gemeente door voorlichting, gesprek en financiële acties intensief betrokken bij het werk van zending, werelddiaconaat en ontwikkelingssamenwerking. Het zou in de jaren daarna een essentieel aspect van het gemeentelven blijven.

Het liedboek

Op liturgisch gebied was het vooral de komst van het 'Liedboek voor de kerken' in 1973 die aandacht en zorg vroeg. Veranderde en nieuwe melodieën moesten worden ingestudeerd en onder leiding van de heren Ruud Caspers, Leen de Borst en Jaap Tas werd de gemeente vertrouwd gemaakt met woord en melodie. In 1974 ging de kerkenraad ertoe over het Liedboek in de kerkdienst te gebruiken, dit ondanks het feit dat het aanschaffen van dit prachtige kerkboek een kostbare aangelegenheid werd gevonden.

Inspiratie

In die jaren van sterke groei, bezinning op pastoraat en kerkelijke organisatie, van beginnende interkerkelijk e samenwerking, van ingrijpende theologische, kerkelijke en maatschappelijke ontwikkelingen en van verbreding en verdieping van het apostolaire werk der gemeente, war en het de predikanten Nieuwenhuis en Van der Deijl die in goede samenwerking, ieder op eigen, maar inspirerende wijze hun 'lerende en herderlijke' taken hebben verricht. Zij werden daarin krachtig bijgestaan door hun respectievelijke echtgenotes. In augustus 1977 nam ds. Van der Deijl afscheid van de gemeente en in oktober 1979 vertrok ook ds. Nieuwenhuis uit Papendrecht. Zij lieten in positieve zin een 'kerk in beweging' achter.

Van tachtig naar nu

De ongeveer twintig jaren, waarvan in de volgende hoofdstukken een schets wordt gegeven, worden door een aantal belangrijke ontwikkelingen gekenmerkt.

Het ledenbestand

Het aantal leden bereikt in 1990 zijn hoogtepunt: 871 doopleden en 1083 belijdende leden, samen zijn er dan 1954 personen bij de kerk ingeschreven.

Daarna lopen deze aantallen langzaam terug. In 1999 telt de kerk 756 doopleden en 1037 belijdende leden. Dan is het aantal leden (1793) weer onder de 1800 gekomen en daarmee terug op het peil van 1977 (1792)! Toen lag de verhouding echter anders. In dat jaar 1977 bestond de gemeente uit 871 doopleden en 921 belijdende leden. Er zullen verschillende oorzaken zijn voor deze groei, teruggang en verschuiving. Er is voor zover bekend geen studie gemaakt van deze materie. Wèl is er duidelijk sprake van vergrijzing van de gemeente, iets wat in 1997 aanleiding is voor het opzetten van een speciaal op ouderen gericht beleid.

Bezorgdheid

Reden voor bezorgdheid vormt de groeiende randkerkelijkheid. De vanzelfsprekendheid waarmee kerkdiensten werden bezocht, catechetisch onderwijs werd gevolgd en deelgenomen werd aan het pastoraat, maakte langzamerhand plaats voor enerzijds een bewuste keuze betrokken te willen zijn bij kerk en kerkelijk leven en anderzijds voor een terugtreden en op afstand volgen. In het tweede geval blijkt voor de pastorale zorg de taak steeds zwaarder te worden. Er is binnen de gemeente een voortdurende bezinning op nieuwe wegen en mogelijkheden om jong en oud te blijven boeien en inspireren.

Het pastoraat

De gemeentestructuur zoals deze aan het begin van de jaren tachtig was ontwikkeld, werd een tiental jaren later opnieuw aangepast. Daarvoor zijn verschillende redenen aan te geven.

In de eerste plaats was het de bedoeling de leden van de gemeente meer ruimte te bieden voor een zelfstandig deelnemen aan het pastoraat, waarvoor zij dan ook zelf mede verantwoordelijk zijn. Daarnaast was het streven erop gericht een duidelijke organisatie te creëren met goed omschreven en helder afgebakende taken. De lijnen moesten zo kort mogelijk gehouden worden.

Verder behoefden minder gemeenteleden te worden belast met de steeds zwaarder wegende taak van wijkouderling. Het belangrijkste doel was echter zoveel mogelijk leden te betrekken bij het kerkelijk werk in het algemeen en het pastorale werk in het bijzonder, ieder naar eigen gaven en mogelijkheden.

Pastoraal plan

In de nieuwe wijk Wilgendonk ontstonden initiatieven die voor de gehele gemeente richtinggevend werden. Het een en ander mondde uit in een 'Pastoraal Plan'. In deze naam weerspiegelt zich al de eigenlijke bedoeling van de nieuwe structuur.

De gemeente is verdeeld in elf wijken. Binnen elke wijk functioneren de wijkmede- werksters en wijkmedewerkers, die globaal gezien de taak van contactpersoon op zich nemen. Zij onderhouden de contacten met de gemeenteleden binnen hun wijkje. Verder functioneert in elk van de elf wijken een wijkouderling. De wijkouderling, een diaken en de wijkmedewerkers vormen samen met de ouderling-teamleider het wijk- team.

Wijksgewijs wordt inhoud gegeven aan het pastoraat, waarbij de teamleider een coördinerende en stimulerende taak heeft. De gemeenteleden geven aan het begin van het seizoen aan voor welke vorm van pastoraat zij kiezen: bezoek van de predikant, bezoek van de wijkouderling of deelname aan een groepsgesprek, het 'grootuisbezoek'. Deze gesprekken vinden in de regel driemaal per seizoen plaats en worden meestal geleid door de teamleider. Ook de wijkouderling wordt geacht hierbij aanwezig te zijn.

Elk seizoen staat in het teken van een bepaald thema. In de drie groepsgesprekken worden achtereenvolgens drie aspecten van dit thema aan de orde gesteld. De predikanten hebben tot taak in zogenoemde themadiensten het jaaronderwerp te behandelen; zij instrueren tevens de gespreksleiders.

Enkele voorbeelden van jaarthema's zijn:

'Uit op verzoening';

'Hoe waardevol is mijn geloven';

'Gij zijt het zout der aarde en het licht der wereld';

'Geloof, hoop en liefde'.

Dit thema wordt elk jaar in kunstzinnige vorm op de aandachtswand van de kerk in beeld gebracht.

De catechese

Al halverwege de zeventiger jaren was de taak van de predikant zoveel zwaarder geworden, dat voor een aantal groepen van de jongere catechisanten de hulp van anderen werd ingeroepen. Daarnaast drong het inzicht door dat dit kerkelijk onderwijs een zaak van de gehele gemeente is. Onder leiding van de predikanten namen enkele vrijwilligers uit de gemeente een deel van dit werk ter hand.

Voor programma en materiaal kon soms een beroep gedaan worden op het Catechetisch Centrum te Kampen, maar veelal moest de leerstof toch samen met de predikant naar eigen kennis en inzicht worden ontwikkeld.

De klassieke methode van het toelichten en laten leren van vragen en antwoorden uit de Heidelbergse Catechismus voldeed allang niet meer en de stof voor de groepen van de jongste catechisanten werd gerangschikt rondom thema's als 'kerk en kerkdienst', 'de tien geboden' en 'het gebed'.

In de loop der jaren groeide dit werk uit tot een activiteit die door velen wordt gedragen. Een catecheseteam van toegewijde medewerksters en medewerkers wijdt zich al een lange reeks van jaren aan dit zo belangrijke werk.

Zij ontvangen dikwijls de jongelui bij zich thuis en er is sprake van een harmonisch samenspel tussen predikanten en catecheten.

Om de beurt nemen de predikanten de belijdeniscatechisatie voor hun rekening. Een van hen leidt de catechetengroep. De gemeente wordt bij dit alles betrokken door publicaties in het kerkblad en door de speciale kerkdienst aan het einde van het seizoen. In het kader van Samen op Weg met de Bethlehemkerkgemeente is ten slotte de volledige integratie van het catechetisch onderwijs tot stand gekomen.

De Avondmaalsviering

Beleving en nieuwe vormen

Op een drietal aspecten van de Avondmaalsviering was de aandacht gericht de praktische organisatie, de liturgische vormgeving en de vraag wie aan de Tafel van de Heer genodigd zouden mogen worden.

Het lag voor de hand dat er een commissie aan het werk ging: de werkgroep Bezinning op het Heilig Avondmaal. In de loop van de jaren tachtig met een verbrede doelstelling, namelijk om na te gaan of en zo ja, langs welke weg kinderen en ook oudere doopleden aan het Avondmaal zouden kunnen gaan deelnemen.

Hoewel wat de frequentie van de vieringen betreft, de Avondmaalsviering altijd een bescheiden plaats had ingenomen - vier, later zes keer per jaar -, stond deze viering toch centraal in de belevingswereld van de gelovigen. Genodigd worden aan de Tafel, mogen 'aanzitten', was elke keer weer een zaak van verootmoediging en gelovige voorbereiding. Formele voorwaarde was de openbare geloofsbelijdenis.

Maar ook dan was deelnemen aan het Avondmaal, ook in gereformeerde kring, niet altijd een vanzelfsprekende zaak.

Langzamerhand echter komt de gedachte meer in zicht, dat ook dit sacrament een geschenk is dat mag dienen tot versterking van het geloof, hetgeen dan ook in geloof mag worden aanvaard.

Wat bij velen bleef, waren de noties van het Bijzondere, het aanzitten aan de Tafel en het belijdend lid zijn.

Verwonderlijk was het daarom niet dat voorstellen en besluiten die in deze belevingswereld ingrepen, bij een aantal leden van de gemeente verontrusting teweegbrachten.

Lopende viering

In 1982 werd besloten de zogenaamde lopende viering in te stellen. Directe aanleiding tot dit besluit was de sterke groei van de gemeente, waardoor de avondmaalsdiensten met tafelviering wel erg lang gingen duren. Het was kennelijk voor menige kerkganger moeilijk de aandacht bij het gebeuren te blijven houden. Bovendien werd de tijd tussen de beide morgendiensten wel erg kort. Na enkele jaren werd het regel de lopende vieringen in de morgendiensten te houden, terwijl in de middagdienst de viering aan tafel bleef plaatsvinden.

Intussen was van de zijde der synode een aantal nieuwe formulieren aan de kerken ter beschikking gesteld. Zo werd het formulier vervangen dat sinds onheuglijke tijden was gelezen bij de Avondmaalsviering.

Ook hiermee kwam voor een vertrouwd element iets nieuws in de plaats. Niet eenieder kon hiermee onmiddellijk instemmen. Het vertrouwde formulier was voor velen altijd een essentieel deel van de viering geweest.

Kinderen aan het Avondmaal

Van ingrijpende aard echter was de zaak van de openstelling van de Avondmaalsviering voor doopleden. Er blijkt vanwege de kerkenraad, de bezinningscommissie en de werkgroep erediens een langdurige en zorgvuldige procedure te zijn gevolgd. Langs verschillende wegen is aan de gemeente in de late tachtiger en de vroege negentiger jaren deze problematiek voorgelegd. In de prediking, op huis- bezoek, in bijeenkomsten en vergaderingen, in groepsgesprekken, via publicaties in

de kerkbode en in de wijkbrief en door middel van vragenlijsten werd de gemeente betrokken bij de besluitvorming.

Toen bleek dat een zeer groot deel van de gemeente hiermee zou instemmen viel het besluit ook in onze gemeente doopleden tot de viering van de Tafel van d Heer toe te laten.

Daarna werd een fijnzinnig programma opgesteld om de daadwerkelijke invoering voor te bereiden. Diepe indruk maakte het optreden van de heer W. Saris, die in een serie

voordrachten inzicht gaf in de wijze waarop geloofsopvoeding gestalte kan krijgen. Ook tijdens de kindernevendienst en in gesprekken met ouders kreeg deze voorbereiding aandacht.

Daarbij werd duidelijk dat in dit kader de toerusting van kinderen en ouders een permanent karakter zou moeten hebben.

Een nieuw formulier

Op zondag 23 juni 1991 vond de eerste viering met kinderen plaats.

Een beetje onwennig toen nog. Maar in de Morgensterkerk is deze wijze van vieren niet meer weg te denken. Er wordt gebruik gemaakt van een nieuw formulier, opgesteld door de werkgroep eredienst, die in die tijd onder de deskundige leiding stond van de heer J W. Genuit. Dit formulier spreekt de taal van deze tijd, maar de hymnen hebben de traditionele woorden en melodie.

Een aantal jaren later volgde eenzelfde besluit in de Bethlehemkerk, zodat de Avondmaalsvieringen, die enkele keren per jaar gezamenlijk worden gehouden, ook voor doopleden openstaan.

Teleurstelling en verdriet

Uit de stukken blijkt dat de geschetste ontwikkelingen veel gevraagd hebben van het opnamevermogen van menig kerkganger.

Vooraf het besluit kinderen tot het Avondmaal toe te laten, is een aantal gemeenteleden zwaar gevallen, evenals de viering van het Avondmaal op Paaszondag. Wellicht is hieruit te verklaren dat het naar het oordeel van de kerkenraad niet mogelijk bleek een tweede liturgie voor de morgendienst bij de gemeente ingang te doen vinden.

Het was met name voor de werkgroep eredienst een bittere teleurstelling; er waren jaren van studie en werk aan het voorstel voorafgegaan.

De kerkenraad bepleitte hierna een bezinning in de gemeente op de betekenis van de eredienst.

Samen op Weg

Stuurgroep aan het werk

Al een aantal malen kwam het ter sprake: het verlangen om de deuren naar en voor elkaar te openen, zodat we als kerken bij elkaar 'over de vloer komen', elkaar zullen kennen en zullen herkennen wat ons bindt.

De contacten die er waren met de Hervormde Deelgemeente Bethlehemkerk en de daaruit voortvloeiende vormen van samenwerking kregen in 1985 een concrete impuls door de instelling van de Stuurgroep 'Samen op Weg'.

Deze groep ging aan het werk en presenteerde na enkele jaren van studie een beleids- en activiteitenplan. In 1988 werden deze plannen door de beide kerkelijke gemeenten aanvaard.

Als doelstelling wordt in het beleidsplan gezien de hereniging van de Hervormde Deelgemeente en de Gereformeerde Kerk te Papendrecht. Een tijdsplan geeft aan wanneer de integratie van de verschillende facetten van het gemeentelven zou moeten zijn gerealiseerd, namelijk in het jaar 2000.

Wat tot stand kwam

In de jaren sinds 1988 is veel gebeurd dat tot vreugdevol vertrouwen aanleiding geeft:

- * In 1992 vindt de integratie van het jeugd- en jongerenwerk plaats;
- * in hetzelfde jaar start de gezamenlijke werkgroep 'Vorming en Toerusting' haar werkzaamheden;
- * vanaf 1 januari 1993 ontvangen de leden van beide gemeenten hetzelfde kerkblad: 'De Schakel';
- * de SoW-werkgroep 'Kerk en Israël' gaat in 1993 van start;
- * in 1995 wordt het evangelisatiewerk van beide gemeenten gebundeld in de SoW-werkgroep 'Missionaire gemeente';
- * eveneens in 1995 wordt het huiscatechesewerk geïntegreerd;
- * start de werkgroep 'Pastoraal samen op weg' en worden tien gezamenlijke jeugddiensten opgenomen in de beide roosters van kerkdiensten: vijf 's morgens in de Bethlehemkerk en vijf 's middags in de Morgensterkerk;
- * in 1996 verschijnt de eerste gezamenlijke gemeentegids onder de naam 'Geschakeld Kerkenwerk'.

Voorafgaande aan Paaszondag vierden beide gemeenten samen de Stille Week in samenkomsten en kerkdiensten. Het nieuwe kerkelijke seizoen wordt elk jaar in september ingeluid met een gezamenlijk startweekend in en rondom de Bethlehemkerk. Enkele keren per jaar is er kanselruil en de gemeenten worden tweemaal uitgenodigd samen het Heilig Avondmaal te vieren.

Overleg en samenwerking

Naast deze concrete vormen van samenwerking wordt op een aantal terreinen regelmatig overleg gevoerd; zo vindt overleg plaats tussen de ZWO-commissies, hetgeen leidt tot gezamenlijk ondernomen acties. Ook de diaconieën, het presbyterie en de pastoraatsgroep, de kerkvoogdij en de commissie van beheer, het moderamen van de Bethlehemkerk en de kerkenraad van de Morgensterkerk overleggen regelmatig met elkaar. In deze gesprekken wordt de stand van zaken getoetst, de actuele mogelijkheid van samenwerking onderzocht en een eventueel te realiseren project op de rails gezet.

In de verslagen proeft de lezer dikwijls vreugde om de voortgang van het proces van eenwording, maar een andere keer ook teleurstelling omdat de te nemen barrière op dat moment toch te hoog blijkt te zijn.

Een nieuwe kerkorde

Zeer intensief hield de gemeente zich bezig met het ontwerp kerkorde en de daarbij behorende uitvoeringsbepalingen, de ordinanties.

De nieuwe kerkorde, opgesteld namens de synodes van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken en de Evangelisch-lutherse Kerk, omschrijft grondslag, belijden en organisatie van de (toekomstige) Verenigde Protestantse Kerk in Nederland (VPKN). In deze kerk zullen dan de drie samenwerkende kerkgenootschappen volledig samengaan.

De nieuwe kerkorde was eerder al door de gemeente besproken en van commentaar voorzien. Aan het eind van 1997 en het begin van 1998 werden de uitvoeringsregels (ordinanties) aan alle geledingen van de gemeente voorgelegd. In een afsluitende gemeentevergadering werden enkele wijzigings- en aanvullingsvoorstellen geformuleerd, die door de kerkenraad aan de classis Alblasterdam werden overhandigd. In een van deze voorstellen dringt de kerkenraad er namens de gemeente op aan, in de ordinanties aan de positie van de koster meer aandacht te schenken en aan deze functionaris meer gewicht toe te kennen. De overweging luidde dat de ordinanties uitdrukking zouden moeten geven aan de pastorale en liturgische aspecten van het kostersambt.

Ideaal en realiteit

Duidelijk blijkt uit de beschikbare gegevens dat in de praktijk van het kerkelijk leven in Papendrecht veel in SoW-verband geschiedt, en ook dat er op verschillende terreinen gestreefd wordt naar verdieping en uitbreiding van het samengaan.

In een brief aan de gemeenten verwoorden de beide kerkenraden het in april 1988 zo: 'De hereniging van beide kerken zien wij als een ideaal waarvan we de concretisering dichterbij willen brengen. We zijn er ons wel van bewust dat daarvoor nog heel wat hobbels zullen moeten worden genomen en dat de echte eenwording nog niet zo'n eenvoudige zaak zal zijn'.

In de ontwikkelingen die dan volgen blijkt dit ideaal bij velen volop te leven. De realiteitszin die echter verder uit het gegeven citaat spreekt, lijkt daarnaast ook bewaarheid te worden.

De predikanten

Erg lang hebben de vacatures in deze jaren niet geduurd. In juni 1979 werd ds. A. van der Deijl in wijk West opgevolgd door ds. E.R.V. Schuddebeurs, terwijl de taak van ds. R.H. Nieuwenhuis in wijk Oost werd overgenomen door ds. C. A. Wielemaker. Daar laatstgenoemde predikant al na enkele jaren, in mei 1982, uit Papendrecht vertrok, moest voor wijk Oost al snel weer een predikant worden beroepen. De kerkenraad slaagde hierin zeer voorspoedig. Ds. A. Griffioen begon zijn werk in de gemeente al in september 1982.

Dan is verder de situatie als volgt:

Ds. Schuddebeurs vertrekt in oktober 1986; hij wordt in april 1987 opgevolgd door ds. O.C. Coppoolse, die zijn werkzaamheden in de Papendrechtse gemeente verricht tot september 1994. Ook dan kan al snel in de vacature voor wijk West word en voorzien, want al in januari 1995 kan de gemeente de echtgenoten da. W. Greydanus en ds. H. Makkinga als predikanten begroeten. (Zij waren met hun beide kinderen in 1994 aan de verschrikkingen in Rwanda ontkomen.) Zij nemen hun intrek in de pastorie aan de Vondellaan en nemen elk de helft van de volledige functie van predikant voor wijk West op zich.

Hun collega ds. J.A. Bos is dan al een aantal jaren in de gemeente werkzaam, hij is sinds september 1989 de predikant in wijk Oost en als zodanig de opvolger van ds. Griffioen, die onmiddellijk daaraan voorafgaande gebruik had gemaakt van de regeling voor vervroegd emeritaat.

Een rijke gemeente

Dit alles overziende mag opgemerkt worden dat de Gereformeerde Kerk van Papendrecht zich in deze jaren mocht verheugen in een regelmatige aanwezigheid van eigen predikanten; een wat slappe tijd daarom voor degenen die moesten zorgen voor de zogeheten preekvoorziening. Behalve in de korte en soms iets langere perioden van vacatures, was er voor hen wél werk aan de winkel in de maanden waarin een van de predikanten studieverlof genoot. Het is zeer zelden voorgekomen dat de daarvoor aangestelde gemeenteleden moesten worden aangesproken op hun preeklezerschap, ook al omdat de collega-predikanten veelal de afwezige wilden en konden vervangen.

Predikanten zijn generalisten, van hen worden gaven en deskundigheden op allerlei terreinen verwacht. De aandachtige lezer van notulen, nota's en verslagen stelt echter vast dat van elke predikant speciale aandacht naar bepaalde aspecten van het zeer brede werkteerrein uitgegaan is en nog uitgaat.

Zo waren er steeds predikanten die extra impulsen gaven aan bijvoorbeeld het diaconale werk, aan activiteiten op het sociale vlak, aan zending en werelddiaconaat, aan catechese en jeugdwerk, aan kerkelijke organisatie, aan liturgische vernieuwing of aan studie en verdieping. Voorwaar, een rijke gemeente!

Zending, Werelddiaconaat en Ontwikkelingssamenwerking

De aandacht voor het werk van de zending en voor het werelddiaconaat kreeg in de jaren zeventig een sterke impuls door het inspirerende optreden van ds. A. van der Deijl. Deze predikant was werkzaam geweest in Suriname en hij wist in de gemeente de belangstelling voor deze kerkelijke taken te wekken en levend te houden. Ook ds. P.H. van Gilst, lid van de gemeente en docent godsdienstonderwijs aan de Chr. Scholengemeenschap 'De Lage Waard' in Papendrecht, mag in dit kader worden genoemd. Hij had gewerkt in Rwanda en zijn functioneren in school en gemeente is zeker van belang geweest voor het ontstaan van de gerichtheid van de gemeente op zending en werelddiaconaat.

De groei naar ZWO

Aanvankelijk trad de zendingscommissie zelfstandig op, terwijl de zorg voor het werelddiaconaat een taak van de diaconie was. Vanaf januari 1991 veranderde deze situatie. Alle activiteiten werden samengebracht in de ZWO- commissie. Wat deze letters betekenen, legde de commissie uit in een artikel in het kerkblad 'De Schakel'.

In een citaat hieruit lezen we:

'ZWO is een samenwerkingsverband van een aantal protestantse organisaties op het gebied van Zending, Werelddiaconaat en Ontwikkelingssamenwerking. Zending is de opdracht aan kerken en christenen om de bijbelse boodschap door te geven en zichtbaar te maken voor alle mensen. Werelddiaconaat is een kerkelijk antwoord op de nood in de wereld. Ontwikkelingssamenwerking is het aanpakken van de oorzaken die armoede en onrechtvaardige structuren in stand houden. Het kenmerkende van ZWO is, samen met anderen 'gezonden zijn'. 'Gelovigen worden erop uitgestuurd.'

Werkterrein en acties

Jarenlang bracht de gemeente geld bijeen voor het kindertehuis Eunike te Semarang in Indonesië, totdat de regering van dat land in 1986 de zorg voor dit tehuis zelf op zich nam. Daarna diende zich de nood in de Sahellanden aan. Nog weer later richtte de aandacht van commissie en gemeente zich op Roemenië en Albanië. De commissie heeft de beschikking over de 'vaste-vrijwillige' bijdragen die tegelijk met die voor de kerk door de leden van de gemeente worden betaald. Op deze wijze is de commissie in staat om namens de gemeente een reeks van projecten financieel te steunen. Maar niet alleen financieel. Gelovigen worden er immers op uitgestuurd?! Samen met anderen reisden gemeenteleden naar Albanië om er noodzakelijke goederen naartoe te brengen en er te werken aan de bouw en de inrichting van weeshuis, school, doveninstituut en ziekenhuis. Anderen brachten medicijnen naar Roemenië.

De jeugd bouwt

Groepen jongeren reisden als 'World Servants' naar verre oorden om er in dikwijls primitieve omstandigheden aanvaardbare onderkomens tot stand te brengen voor mensen die letterlijk geen dak boven hun hoofd hadden, ook bouwden ze een school of hielpen ze mee een kerk te bouwen. Zo trokken ze in 1993 onder leiding van ds. O.C. Coppoolse naar Mexico, en in 1995 samen met Dick Markesteijn en Sam de Bruijn naar Kenya.

Om dit alles mogelijk te maken was er steeds opnieuw veel geld nodig. Via allerlei ludieke acties zoals sponsorloop, verkoping, bazaar, het verrichten van karweitjes en wat niet al werd het benodigde bedrag altijd weer bijeengebracht.

Na de gelukkig veilige thuiskomst verschenen er dan in 'De Schakel' de dankbare en enthousiaste verhalen. De verhalen van onvergetelijke ontmoetingen en onuitwisbare indrukken. Ze getuigden echter ook van versterking van de onderlinge band en van het persoonlijke geloof.

Keuze van projecten

De zendingscommissie, het werelddiaconaat en later de ZWO-commissie staan steeds weer voor de taak een keuze te maken uit de vele verzoeken om steun. Uit de verantwoording die de commissies afleggen van hun beleid rijst het beeld op van de voortdurend geleverde inspanning om zoveel mogelijk te doen voor de velen die hulp nodig hebben.

Bij een aantal projecten, zoals hulp voor Albanië en geldelijke steun voor het Meisjesinternaat 'Rebecca Scheltz' te Paramaribo in Suriname of voor een dovenschool in Kameroen, wordt eendrachtig samengewerkt met de ZWO-commissie van de Bethlehemkerkgemeente.

Tot de 'eigen' projecten behoort echter vooral de hulp aan mensen en instituten in Rwanda een land en volk waarmee de Gereformeerde Kerk van Papendrecht een zeer bijzondere band heeft. De betrokkenheid bij het wel en wee van gemeenten, mensen en projecten in Rwanda werd nog geïntensiveerd door de komst van het predikantenechtpaar da. W. Greydanus en ds. H. Mak kinga naar de gemeente in 1995. Hun belangstelling voor en ervaring in het missionaire en pastorale werk in Rwanda is voor ZWO-commissie en Rwanda-werkgroep van grote waarde.

Zendende kerk

De betrokkenheid van de gemeente bij al dit werk blijkt ook wel uit de uitzending van ds. A.L. van den Dries naar Rwanda om daar namens onze gemeente en in dienst van de Gereformeerde Zending als predikant werkzaam te zijn. De bevestiging en uitzending vonden plaats op 9 december 1984. Na terugkeer in het vaderland volgde het afscheid van de zendende kerk in Papendrecht op 19 september 1990.

Verjaardagsfonds

Tot slot dient in dit hoofdstuk het verjaardagsfonds te worden genoemd.

Een groep van trouwe medewerksters en medewerkers meldt zich bij jarigen in de gemeente om een geldelijk blijk van dankbaarheid in ontvangst te nemen. In de loop der jaren is de opbrengst voor velerlei doeleinden bestemd geweest, maar sinds 1995 is er een vaste bestemming: het tehuis Betheljada te Paramaribo, waar kinderen met zowel een lichamelijke als een verstandelijke handicap een goede verzorging ontvangen.

Regio Remera in Rwanda en regio Dordrecht: een uitwisseling

De Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) en de Eglise Presbytérienne au Rwanda (EPR) zijn al sinds 1960 met elkaar in gesprek. In 1987 echter wordt een begin gemaakt met vormen van uitwisseling op het niveau van afzonderlijke gemeenten. Het verlangen daarnaar werd door de gemeenten in Rwanda kenbaar gemaakt. Begeleid door een commissie gaan dan de regio's Dordrecht en Remera aan het werk om aan de uitwisseling vorm en inhoud te geven. Zo ontstaat dan de speciale band tussen de kerkelijke gemeente van Papendrecht en die van Bubazi in Remera.

Om elkaar beter te leren kennen, elkaar bij te staan en te bemoedigen en ook om van elkaar te leren, worden drie wegen bewandeld: die van de wederzijdse bezoeken, van de onderlinge informatie en van het vieren van de uitwisselingszondag in november.

Een afvaardiging van de deelnemende kerken in de regio Dordrecht brengt een eerste bezoek aan Remera in augustus 1988. Voor een tweede maal gebeurt dit in november 1993, daarna brengt een groep jongeren in augustus 1997 een bezoek aan Rwanda. Ook ds. Makkinga bezoekt Rwanda en vertelt na terugkomst vooral over de vele moeilijkheden waarvoor land, volk en kerk staan na de gebeurtenissen van 1994. Delegaties uit Rwanda bezoeken de regio Dordrecht in maart 1989, november 1991 en oktober 1996.

Getuige de verslagen van al deze ontmoetingen waren het telkens onvergetelijke gebeurtenissen, verrijkend voor de deelnemers en leerzaam voor de leden van de gemeenten. Vooral de blijmoedige uitingen van geloof en kerkelijke betrokkenheid die men in Rwanda ontmoet, maken indruk.

De briefwisseling blijkt van grote waarde te zijn. Via het kerkblad kan de gemeente daarvan kennisnemen. Dat was ook het geval na de verschrikkelijke gebeurtenissen in Rwanda in 1994, waarbij in een uitbarsting van woede en haat zeer velen, ook leden van de partnergemeente, door moordpartijen omkwamen. Telkenmale komt het verzoek uit Rwanda om ondersteuning door het gebed. De uitwisseling kon toch weer worden hervat, de bezoeken vinden weer plaats, brieven worden verstuurd en ook allerlei grote en kleine geschenken vinden over en weer hun weg.

De Rwanda-werkgroep slaagt erin de gemeente goed op de hoogte te houden en ook te activeren om persoonlijk belangstelling te tonen in woord en daad.

De ZWO-commissie heeft er al in een vroeg stadium van deze uitwisseling een programmapunt van gemaakt en steunt met geld en goederen verschillende projecten in Rwanda, zo bijvoorbeeld het werk van de diaconessen, onder wie zuster Anke Slagmolen. Tijdens een verlofperiode in Nederland bezocht zij een kerkdienst in de Morgensterkerk en vertelde op een hartveroverende wijze over het landbouwproject en de zorg voor de vele wezen.

Uit alle beschikbare bronnen blijkt dat de contacten met de medechristenen in Rwanda een essentieel deel vormen van het leven van de Morgensterkerksgemeente.

Kerk en maatschappij, diaconaal handelen

Diaconaat in deze tijd

De beschikbare bronnen laten zien dat maatschappelijke en ook politieke ontwikkelingen steeds meer aandacht kregen in beraadslagingen, besluiten en beleid. Niet alleen richtte de kerk zich op de noden in verre streken, maar ook op de sociale problemen in eigen land en zeker ook in de eigen omgeving. Het is dan vooral de diaconie die het zich tot haar taak rekent recht en gerechtigheid te dienen.

Voor velen geldt de ruimte van voorspoed en welvaart, maar de armoede is niet verdwenen. Er is zelfs sprake van een arme kant van Nederland. Het hoge peil van de sociale wetgeving kan niet verhinderen dat mensen bijvoorbeeld door bedrijfssluiting in een sociaal isolement geraken.

Anderen komen terecht in de benauwende spiraal van de 24-uurs economie.

Ook de bevrijdende ruimte van de zondagsrust is geen vanzelfsprekendheid meer. En dan zijn er de vreemdelingen die op het pad van de kerk komen met hun soms onuitgesproken roep om barmhartigheid en recht.

Wijsheid in geloof

Ook de gemeente rondom 'De Morgenster' worstelt met de vele vragen op al deze terreinen. Hoe in wijsheid gelovig te handelen, waar enerzijds de geldende wetten de grenzen bepalen en anderzijds christelijke barmhartigheid een weg wil Wijzen?

Biddend en dienend wordt vaak in stilte pastoraal en diaconaal een helpende hand gereikt.

Conciliair Proces

Waar liggen de scheidslijnen, als ze er al zijn? De werkgroep Conciliair Proces bewoog zich een tiental jaren ook binnen de Morgensterkerkgemeente op drie gebieden: vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping.

In de werkgroep bestond een hechte samenwerking met vertegenwoordigers van de Rooms-Katholieke Kerk en de Hervormde Deelgemeente Bethlehemkerk. De groep stond onder leiding van ds. A. Griffioen. De activiteiten werden in Papendrecht tot mei 1997 voortgezet, lang nadat ze landelijk waren beëindigd. Langs de weg van mondelinge en schriftelijke informatie werd de gemeente geconfronteerd met de noodzaak van het dienen en bevorderen van de vrede, van bescherming van het leefmilieu en de ons omringende natuur en van het brengen van recht en gerechtigheid aan onze medemens. De werkgroep ontplooidde allerlei activiteiten, zoals natuurwandelingen, groepsgesprekken en kerkelijke bijeenkomsten. Hoezeer het verlangen leefde naar het bereiken van een nieuwe leefstijl in denken en handelen, blijkt wel uit het thema van de laatste werkperiode van de werkgroep: 'Verankering in de gemeente'.

De missie van ds. Bos

En nu, enkele maanden voor de jubileumviering die de aanleiding vormt tot het verschijnen van dit gedenkschrift, reist een der predikanten naar een gebied en naar mensen in opperste nood: de landen van de Balkan. Waar bommen vielen, duizenden mensen van huis en haard werden verdreven, waar nog altijd haat en angst het leven beheersen, hoopt ds. J. A. Bos gedurende een aantal weken enige hulp te kunnen bieden.

De jeugd; organisatie en activiteiten

Geschiedenis

Voor alle in dit boekje getekende schetsen geldt dat zij slechts een indruk kunnen geven van de veel omvangrijkere en dieper gaande werkelijkheid. Dit geldt wel in het bijzonder voor de poging een beeld te geven van wat met de term 'jeugdwerk' wordt aangeduid.

De wortels liggen diep in het verleden: het klein begonnen, maar in de jaren vijftig en zestig tot grote bloei gekomen werk van de evangelisatie-jeugdclubs; daarnaast na een bescheiden en haast aarzelend begin, de gestage groei van de gereformeerde jeugdclubs en verenigingen.

Wie terugkijkt vanuit de huidige situatie, onderscheidt wat het clubwerk betreft, drie fasen in de ontwikkeling:

- * enerzijds de toename en daarna de langzame teruggang van de evangelisatie clubs en anderzijds de ononderbroken groei van het zogeheten 'eigen jeugdwerk';
- * het ineenvloeien van deze beide vormen tot één enkele organisatie: die van de gereformeerde jeugd- en evangelisatieclubs (GJEC), dit gebeurde in het midden van de jaren tachtig;
- * het volledige samengaan, niet alleen van de jeugdclubs, maar van al het jeugdwerk van de gemeenten van de Morgensterkerk en de Bethlehemkerk in 1992.

Een blik op de organisatie

Het panorama dat zich nu voor de beschouwer van het jeugdwerk ontplooit, is zo rijk geschakeerd en zo veelkleurig, dat op deze plaats slechts in enkele lijnen een beeld gegeven kan worden.

Onder de koepel van de 'Gereformeerde-Hervormde Jeugdraad te Papendrecht' vinden alle vormen van het jeugdwerk hun plaats. En dat zijn er vele.

Om te beginnen de Kompasclubs voor kinderen in de basisschoolleeftijd. Hierbij hebben de 12+clubs zich aangesloten, zodat op de Kompasclubs alle kinderen welkom zijn van 6 tot en met 13 jaar van Morgensterkerk en Bethlehemkerk, maar nadrukkelijk ook van 'daarbuiten'. Daar waar er in een wijk van Papendrecht ruimte beschikbaar is, ontstaan en functioneren de clubs. Zij bieden ontspanning in allerlei vormen, maar ook wordt als doelstelling vermeld de overdracht van de bijbelse boodschap door vertelling, zang en spel.

Hoogtepunten zijn ieder jaar weer het kamp in Loon op Zand, de kerstviering en het startweekend in september.

In 1998 waren 223 kinderen lid van de clubs. Dat zij er zich echt thuis voelen mag blijken uit de deelname aan het kamp: zij gingen vrijwel allemaal mee!

Zeer vele leden van de beide gemeenten zijn voortdurend betrokken bij het leiding geven, het verzorgen van de eigen clubkrant 'Het Kompas' en met de bestuurlijke organisatie.

De jongeren van 14 en 15 jaar vinden elkaar in de 14+club. Naast de aandacht die er is voor religieuze en maatschappelijke thema's, is er tijd voor de 'buitenactiviteiten', zoals schaatsen, strandwandeling en kamperen. Voorbeelden van de genoemde thema's zijn bezoeken aan de Kerstnachtdienst en de synagoge in Dordrecht.

De jongeren vanaf 16 jaar kennen verschillende organisatievormen. 'Traject C' biedt zowel ontspanning in het zogenaamde soosgebeuren als religieuze verdieping, bijvoorbeeld in de regelmatige samenkomsten waarin een jeugddienst wordt nabesproken. 'Soos Twenty' heeft al heel oude papieren. Zoals de naam al aangeeft, biedt deze groep ruimte voor ontmoeting en ontspanning in sociëteitsverband.

Twee nieuwe jeugdgroepen hebben zich in 1998 en 1999 gepresenteerd, te weten de groep 'Full Identity' en de muziekgroep 'Expression'.

In de bijeenkomsten van Full Identity houden de leden zich in een gezellig samenzijn bezig met vragen over de praktijk van het christelijk geloof. Zij doen dit met muziek en zang, door bespreking van een onderwerp en in onderlinge gesprekken. Uit de begeleidingsgroep op de bijeenkomsten is de muziekgroep Expression ('Xpression') ontstaan.

Bijzondere activiteiten

Met het noemen van al deze activiteiten in club- en groepsverband is nog lang niet alles vermeld. De kinderen in de basisschoolleeftijd hebben hun eigen kindernevendienst. Tijdens elke kerkdienst op zondagmorgen vieren zij hun eigen dienst met vertelling, spel en uitbeelding. In het verband van deze nevendienst hebben de kinderen bij bijzondere gelegenheden een actief aandeel in de eredienst, zo brengen zij bij de Avondmaalsviering brood en wijn binnen.

Voor de kleintjes is er de oppasdienst, zodat pappa en mamma met een gerust hart in de kerkzaal kunnen blijven. Er is nóg een paralleldienst te noemen, namelijk die van de jeugdkerk. Zeer regelmatig komen de jongeren in de leeftijd van de eerste drie jaren van het vervolgonderwijs in de grote zaal van het kerkgebouw bij elkaar om daar hun eigen viering te houden.

De verslagen die jaarlijks ook over deze activiteiten worden uitgebracht, maken er melding van dat zowel de leiding als de jongeren zelf hieraan graag deelnemen.

Zolang niet alle kerkdiensten in Samen op Weg-verband kunnen worden gehouden, zullen beide gemeenten hun eigen oppasdienst, kindernevendienst en jeugdkerk (in de Bethlehemkerk de jeugdkapel) hebben. Maar alles groepeerd zich binnen de gezamenlijke jeugdraad. Dat geldt ook voor de SoW-jeugdkerkenraad, die in contact met de beide kerkenraden het beleid mede voorbereidt, via vragenlijsten de verlangens en meningen peilt en mede op basis daarvan beleidsplannen opstelt.

Eveneens zeer actief betrokken bij het kerkelijk leven zijn de commissies van jongeren die de tien SoW-jeugddiensten voorbereiden. Zij leveren ieder jaar weer een indrukwekkende prestatie.

Binnen de Jeugdraad van de gemeente Papendrecht functioneert de sectie kerkelijk jeugdwerk (SKJ). Ook het Gereformeerde-Hervormde Jeugdwerk is daarin door één of meer van zijn leden vertegenwoordigd. Het wordt als belangrijk ervaren dat de kerk op deze wijze present is en meedenkt.

Het jeugdpastoraat

Tot slot dient het jeugdpastoraat genoemd te worden. De werkgroep die in SoW-verband aan de voorbereiding van dit pastoraat werkt, werd in september 1998 geïnstalleerd. Het is een taak van de jeugdouders om aan het jeugdpastoraat mede vorm en inhoud te geven.

Als doel wordt aangegeven dat van de zijde van de kerk persoonlijke belangstelling

getoond wordt voor jongeren die bijzondere dingen in hun leven meemaken. Samenwerking wordt beoogd met predikanten, de diaconie, het clubwerk, de catechese en andere personen en instanties.

Heel dit wijdvertakte en op vele fronten actieve jeugdwerk wordt gecoördineerd en bestuurd door de Gereformeerde-Hervormde Jeugdraad. Wat echter duidelijk naar voren komt, is dat zeer vele jongere en oudere gemeenteleden tijd en energie in dit belangrijke werk steken.

Voorbeeldig

Het is een aspect van Samen op Weg-zijn van de eerste orde. Beide kerken hebben elkaar volledig gevonden en geaccepteerd in het werk voor en door de jeugd, de toekomst van de kerk. Voorwaar in de meest letterlijke betekenis van het woord een 'voorbeeldige zaak

'Laat ons naar hartelust zingen en blij musiceren'

Bij velen had de wens jarenlang geleefd: het mooie Verschuieren-orgel zou moeten worden uitgebreid en voltooid tot een volledig instrument.

Eind 1963 waren hoofdwerk en pedaal tijdens een feestelijke dienst in gebruik genomen. De toenmalige adviseur Dirk Jansz. Zwart schreef toen al onder meer: 'Bij de plaatsing is volledig rekening gehouden met de zo noodzakelijke afbouw van het orgel'. Hij bracht daarmee het verlangen onder woorden dat vanaf dat ogenblik aanwezig bleef: het orgel uit te breiden met een rugwerk, waardoor de organist beter in staat zou zijn de gemeentezang te begeleiden.

Tot volle ontplooiing

Het is er uiteindelijk van gekomen; op 21 januari 1989 konden de organisten S. de Vos en A. de Bruijn voor de eerste maal het nu volledige orgel bespelen. Op het programma stonden werken van Walther, Wesley, Bach en Dupré. Met dit concert werd het orgel officieel overgedragen. Door het niet geringe bedrag van f 35.000,- bijeen te brengen had de gemeente de kerkenraad en de commissie van beheer in staat gesteld deze uitbreiding te financieren.

Sindsdien is werkelijkheid geworden wat de heer Zwart in 1963 als na te streven doel had omschreven: 'Wil het kerkelijk orgelspel tot zijn volle ontplooiing komen, mag zeker als eis worden gesteld, dat de organist de beschikking heeft over een tweeklaviers orgel met vrij pedaal.

Dit is immers noodzakelijk voor de begeleiding van de zang der gemeente, vooral bij minder bekende melodieën, bij het variëren van een koraalmelodie, bij de voorspelen en bij het ten gehore brengen van de orgelliteratuur voor en na de kerkdienst.' Ten slotte noemde Zwart het belang van zang- en orgeluren buiten de kerkdiensten.

Bij de feestelijke aanvaarding van het voltooid instrument verwoordden de initiatief nemers hun blijdschap aldus: 'Nu is het dan zover, het orgel is voltooid. Het is niet alleen groter geworden; de verhouding tussen hoofdwerk en rugwerk is zo weloverwogen, de klankrijkdom zo uitzonderlijk fraai, dat we met recht mogen spreken van een koninklijk instrument'.

Goed zingen en blij musiceren

Wel, tijdens iedere kerkdienst kunnen de kerkgangers opnieuw overtuigd raken van de juistheid van deze woorden. De Gereformeerde Kerk van Papendrecht beschikt in haar kerkgebouw 'De Morgenster' over een bijzonder fraai orgel, op de klanken waarvan het goed zingen is, vooral ook omdat het wordt bespeeld door bekwame en zeer begaafde organisten. Geen wonder dat de Morgensterkerkgemeente, volgens algemeen gevoelen, graag en goed zingt. Maar gebouw en orgel hebben een nog bredere functie. Tijdens de lange reeks van concerten op de zaterdagmiddag laat het orgel zich menigmaal horen en voor velen uit Papendrecht en omgeving betekent het zingen op zondagavond een steeds weerkerende vreugde van 'zingend geloven'.

Contacten in Duitsland, West en Oost

Blomberg

Het begon in 1975. De gemeente Papendrecht en de stad Blomberg in de toenmalige Bondsrepubliek sloten een overeenkomst voor partnerschap tussen beide steden. In de jumelagecommissie, die de opdracht kreeg voor Papendrecht de contacten te onderhouden met Blomberg en de uitwisselingsactiviteiten voor te bereiden, zijn vanaf dat begin naast het gemeentebestuur vele aspecten van het brede culturele leven vertegenwoordigd, zoals de sport, het muziekleven, de kunstbeoefening en ook de kerken. In de loop der jaren zijn sterke banden ontstaan tussen de beide gemeenten en hun inwoners. Talloos velen hebben goede herinneringen aan de bezoeken aan Blomberg, maar ook aan de ontvangst van gasten uit deze kleine, maar bijzonder fraaie en historische stad.

Het programma

De kerkelijke contacten betreffen voornamelijk een jaarlijkse uitwisseling van jeugdige leden van de verschillende kerken. Vrijwel vanaf het begin is de leiding daarvan in handen van een lid van de gereformeerde kerk, die dan ook deel uitmaakt van de gemeentelijke jumelagecommissie.

Jaarlijks ontmoeten groepen jongeren elkaar tijdens het weekend van Pinksteren, het ene jaar in Blomberg, het jaar daarop in Papendrecht. Actieve deelname aan een kerkdienst staat altijd op het programma, maar daarnaast is er ruimte voor uitstapjes, sport, spel en gezelligheid, thuis in het gastgezin of met de hele groep op een andere locatie.

Een bijzonder aspect van deze uitwisseling is de onderlinge kennismaking, ook tussen Papendrechtse jongeren uit de verschillende kerkelijke gemeenschappen van de eigen woonplaats. Ook hier blijkt het 'elkaar beter leren kennen' van grote en wellicht blijvende waarde te zijn.

Nerkewitz

Van een andere aard zijn de contacten die de Morgensterkerkgemeente onderhoudt met de Evangelisch-Lutherische Kirche van het Kirchspiel Nerkewitz in Thüringen.

Het eerste contact

In het voorjaar van 1982 besloot de kerkenraad naar aanleiding van een lezing op de wijkavonden van de wijken Oost en West dat het zinvol zou zijn contact te leggen met een kerkelijke gemeente in de toenmalige DDR. Nadat de mogelijkheden waren onderzocht, werd door bemiddeling van het Algemeen Diaconaal Bureau de keuze voor Nerkewitz aangereikt. Deze kerkelijke gemeente vormt met een aantal kleinere dorpen het Kirchspiel Nerkewitz, gelegen in het Oostduitse land Thüringen. Een Kirchspiel is een regio waarbinnen een aantal kerkelijke gemeenten nauw met elkaar samenwerken en in dit geval samen dan ook één predikantsplaats hebben. Tot dit Kirchspiel behoren de dorpen Nerkewitz, Stiebritz, Zimmern, Hainichen, Neuengönnna en Rödigen.

Doelstelling .

Toen in 1982 besloten werd met Nerkewitz 'in zee te gaan', werden van de zijde van de Morgensterkerk enkele doelstellingen geformuleerd:

- * Mensen ontmoeten uit de zogenaamde tweede wereld, in dit geval Oost-Europa;
- * in deze ontmoetingen ervaren wat christen-zijn daar en ook hier betekent;
- * een beeld krijgen van wat het wil zeggen gemeente te zijn zonder voorrechten, zonder macht, aan de rand van de samenleving gedrongen;
- * wederzijds begrip leren opbrengen voor elkaars situatie;
- * elkaar helpen de weg te gaan die God in deze tijd van de gemeente vraagt;
- * oecumenische verbondenheid beleven en 'in beweging' blijven.

De muur valt

Wie de periode van 1982 tot 1999 overziet, stelt vast dat er op politiek gebied in die tijd zeer veel is veranderd. De muur die in Berlijn de DDR (Deutsche Demokratische Republik) van de BRD (Bundesrepublik Deutschland) scheidde, stortte in het najaar van 1989 in en hiermee werd duidelijk dat het Oosten nu voor het Westen ontsloten was.

Dit had op alle terreinen van het politieke en maatschappelijke leven in Duitsland en daarbuiten ingrijpende gevolgen. Dit geldt ook en vooral voor de kerken in de voormalige DDR. De kerkelijke uitwisselingscontacten veranderden voor een deel van doelstelling en inhoud, ze kregen als het ware een andere kleur. Maar eenmaal gegroeide vriendschappen leefden voort en men bleef er over en weer van overtuigd, dat men bij elkaar moest blijven: de gemeenten van de Morgensterkerk en van de kerken in Nerkewitz en omgeving.

Activiteiten en ontwikkelingen

In de gedurende vele jaren maandelijks verschijnende wijkbrief 'De Morgenster' en vanaf 1993 in het SoW-kerkblad 'De Schakel' verschenen zeer regelmatig informatieve artikelen over de contacten met de kerk van Nerkewitz en omgeving. Op deze wijze werden en worden de leden van de gemeente door de commissie op de hoogte gehouden van alle ontwikkelingen.

Een enkele greep hieruit geeft het volgende beeld:

Al zeer snel reageert Pastor Hanfried Victor, predikant van Nerkewitz e.o., enthousiast op het verzoek uit Papendrecht om kerkelijke contacten aan te gaan. Dan volgt een briefwisseling die alle jaren door onderhouden zou worden. Eerst alleen met genoemde predikant, later ook met individuele leden van de kerkgemeenschap.

Kleine geschenken, zoals kaarsen voor de kerk, worden verzonden en in april 1983 wordt een eerste bezoek aan Nerkewitz gebracht. Er zouden er in de loop der jaren vele volgen, min of meer officieel als groep, maar later door de ontstane vriendschappen ook privé.

Vanuit Nederland waren deze reizen wel mogelijk, zij het soms nadat enige moeite moest worden gedaan om het vereiste visum te verkrijgen. Minder eenvoudig was het om een tegenbezoek tot stand te brengen. Het was dan ook een bijzonder feestelijke gebeurtenis toen in september 1988 ds. Victor naar Papendrecht kon komen en hier de gemeentezondag kon meemaken.

Als verrassend is het ook ervaren, dat in september 1989 de dames Erika Stumpe en Renate Putsche aanwezig konden zijn bij het afscheid van ds. Griffioen.

De voorzitter van de kerkenraad, de heer J.J. Gelderloos plant een boom, een geschenk uit Nerkewitz, in de tuin van De Morgenster. Commissieleden uit beide gemeenten kijken toe.

Ruime uitwisseling

Kort daarna valt 'de muur' en treedt de ommekeer (de 'Wende') in de politieke situatie in en nadat de situatie enigszins stabiel geworden is, wordt de uitwisseling, nu echt van beide kanten mogelijk geworden, weer opgevat.

De programma's vermelden altijd weer het meebeleven van de kerkdiensten, soms zeer intensieve gesprekken in huiselijke kring of in een groep en allerlei culturele uitstapjes.

Bijzondere hoogtepunten zijn de kerkelijke feestdagen, de Konfirmation (het doen van belijdenis) en het feestelijk in gebruik nemen van de vaak eigenhandig gerenoveerde kerkgebouwen in de dorpen van het Kirchspiel Nerkewitz. Bij een van deze gelegenheden werd een antependium aangeboden. Het was een kunstwerk van de hand van mevrouw Maatje de Liefde.

Vermeldenswaard zijn ook de muzikale evenementen, verzorgd door en met organist Arie de Bruijn.

Zoeken naar mogelijkheden

In Papendrecht en in Nerkewitz beraden de commissies zich regelmatig op doel en werkwijze van de uitwisseling. Men zoekt de geestelijke verdieping te bevorderen door volgens afspraak bepaalde bijbelgedeelten en thema's te bestuderen en tijdens de gezamenlijke ontmoetingen te bespreken. Veel aandacht is er ook voor de voorbede voor elkaars gemeente in de beide kerken op dezelfde zondag.

De leden van de commissie die na 1989 de gemeente in Nerkewitz bezoeken, ervaren daar dat de 'Wende' weliswaar de zo vurig verlangde vrijheid heeft gebracht, maar ook negatieve gevolgen als werkloosheid, sociale onzekerheid, het gevoel bij het Westen van Duitsland achtergesteld te zijn en toch ook gebrek aan solidariteit.

In verband met zijn benoeming in een onderwijfsfunctie legde Pastor Hanfried Victor in 1995 zijn predikantschap in Nerkewitz neer. Daarmee kwam een eind aan zijn inspirerende en stimulerende aandeel in de uitwisseling. Zijn opvolger Pastor Sven Hennig nam samen met zijn collega Pastorin Bärbel Hertel enthousiast de fakkel over.

Enkele namen

Wat voor de contacten met Bubazi in Remera (Rwanda) en voor die met Blomberg geldt, kan ook nu worden vastgesteld: in de commissies duiken, ondanks het royale meedoen van vele anderen, toch dikwijls dezelfde namen op.

Om slechts enkele daarvan te noemen: mevrouw Ans Rispens en mevrouw Stieneke van Wijk voor Rwanda; de heer Joop Krajenbrink voor Blomberg; mevrouw Ans Spek en de heren Joop Krullaars en ds. Ab Griffioen voor Nerkewitz.

Trouw en toewijding blijken de kenmerken te zijn van de wijze waarop deze kerkelijke activiteiten worden verzorgd.

Een zondag in 'De Morgenster', 15 augustus 1999

De morgendienst

Het loopt tegen half tien. Eén morgendienst in plaats van twee, het is nog vakantietijd. Wat sommigen hadden verwacht, een uitpuilende kerk omdat allen weer zijn teruggekeerd van vakantie, wordt niet bewaarheid er zijn nog plaatsen over. Het als altijd muzikaal goed verzorgde orgelspel dat aan de dienst voorafgaat, wordt zoals gebruikelijk enigszins overstemd door het sociale aspect van de vele ontmoetingen. Het wordt pas stil als een van de dienstdoende ambtsdragers op de preekstoel nadrukkelijk wacht op het zwijgen van gemeente en orgel. Even later, na de afkondigingen en de handdruk, staat de predikant op de kansel. Ook de gemeente staat nu. De dienst begint.

De intochtspesalm klinkt: 'Hoe lieflijk, hoe goed is mij, Heer, het huis waar Gij uw naam en eer hebt laten wonen bij de mensen.' Daarna de lofzang: 'Ere zij de Vader en de Zoon en de Heilige Geest'. Staande ook wordt de gemeente gegroet in het belijden dat haar hulp is in de Naam van de Heer.

Stijlvol gehuld in haar ambtsgewaad, de roomkleurige toga met de nu groene stola, verzorgt da. Wijke Greydanus deze dienst.

Vanmiddag zal haar echtgenoot, ds. Henk Makkinga voorgaan. Het is hun eerste 'preekbeurt' na ook hun vakantie.

Na een gezongen Kyrie 'Hoor de bittere gebeden' wordt ons de leefregel voorgehouden: 'De liefde zij ongeveinsd,... weest blijde met de blijden,... indien uw vijand hongert, geeft hem te eten...!'

Het gebed voor de zondag richt zich op de bede om brood voor het leven.

Dan volgt de schriftlezing, met jeugdige stem, helder en goed voorgedragen door Karlijn van Keulen. Jesaja 56: het heil ook voor de vreemdelingen.

Tijdens de preek vieren de kinderen hun eigen nevendienst. Mocht er door hen die bij de 'echte' preek blijven, ooit het verlangen gevoeld zijn ook eens kind met de kinderen te mogen zijn, zeker niet nu. In sobere bewoordingen, duidelijk en onontkoombaar komt het verhaal uit Mattheüs 15 over de Kananeze vrouw op ons af: Jezus die zwijgt op haar gebed om erbarmen 'Kyrie lexicon me'.

Een kantig en weerbarstig verhaal waarover je kunt struikelen. Ons wordt vanmorgen aangegeven oog te hebben voor het grote geloof van deze vrouw, dat in staat is Jezus 'op andere gedachten te brengen'. Later, buiten en thuis, heb ik na te denken over de vragen: waar zwijg ik, waar en wanneer loop ik aan een bede om erbarmen voorbij, èn, blijf ik, het nooit opgevend, zingen van Gods goedheid?

Er heerst in de kerk een ontspannen sfeer, waarin het zelfs mogelijk is dat predikant en gemeente hoorbaar plezier hebben om een grappige verspreking.

Het zingen is een vreugde, aangevoerd door velen in de gemeente die ervaring in koorzang hebben en op onvolprezen wijze begeleid door het orgelspel - Anja Vlasblom dit keer - zingt de gemeente vlot en gedisciplineerd ook de minder bekende liederen. De predikant gaat duidelijk 'buiten het boekje' van het Liedboek voor de kerken: we zingen ook uit een apart bundeltje met nieuwe kerkliederen, zelfs wordt een lied aangekondigd als komend 'uit de Rooms-Katholieke traditie': 'Zo vriendelijk en veilig als het licht, zoals een mantel om mij heen geslagen, zo is mijn God'.

Een klein dapper manneke brengt de collecte van de kindernevendienst binnen en legt het rode zakje voor velen zichtbaar op de avondmaalstafel.

Ik voel me veilig en thuis in deze kerkdienst, in deze viering, in deze gemeente en ik heb me opgenomen gevoeld in de voorbede die zich vanuit de aandacht voor de moeite in de gemeente uitbreidde naar de nood van de wereld.

Het sociale contact vóór de dienst stoort me niet, de ontmoeting erna verwarmt het hart. We schrijven onze naam op de kaarten die als 'groet en teken van bemoediging' gaan naar mensen die aandacht nodig hebben.

We hebben ons goed gevoeld bij de mededeling dat er vandaag twee prachtige bloemstukken uit de kerk door de diakenen worden weggebracht: het ene (naar het licht zich kerende zonnebloemen) is voor Renske Marseille, nog in het ziekenhuis na een ingrijpende operatie, en het andere (vijftig rozen) is voor het echtpaar De Groot vijftig jaar getrouwd! '.

De bloemen vóór de kansel, verzorgd door een lid van de bloemeng roep, zien we elke zondag. Ze dragen mede de liturgie en geven vreugde tijdens de dienst en nog dagen daarna.

De koster, vandaag hulpkoster A. van Tilburg (Wil en Gerrit de Vos hebben vakantie), wacht tot de laatsten weggegaan zijn en sluit dan de deuren. De kerk zal vanmiddag weer openstaan voor de gemeente, dan waarschijnlijk een iets kleinere schare.

De middagdienst

Om vijf uur hebben een kleine dertig kerkgangers een plaatsje gevonden, in het middenvak een beetje vooraan, voorbij de met touwen afgesloten banken. Ik kan er niets aan doen, elke keer als ik 's middags de kerkzaal binnenkom, neuriet de vroegere psalmregel in mij "Bindt de offerdieren dan met touwen...."

Als de omstandigheden het toelaten, ben ik er graag bij 's middags, in de intieme

sfeer van de kleine groep. Een beetje spannend is het wel, je weet nooit helemaal zeker wat je te wachten staat, in welke vorm de gebruikelijke activiteiten van luisteren, lezen, zingen en bidden worden aangevuld met zaken als: naar voren komen om een gebedsintentie te zeggen, een kaars aan te steken, samen een lied te zingen, of vanaf je zitplaats antwoord te geven op allerlei vragen.

De dominee draagt in de middagdienst geen toga. Even houdt mij weer de vraag bezig 'waarom eigenlijk niet?' Past de ambtskleding 's middags niet om de schouders van haar of hem die het ambt bekleedt en uitoefent, ook dan? Mijn aandacht wordt gevraagd voor de dingen waarom het gaat, ik laat de vraag rusten.

We zingen vanmiddag behalve psalm 84 en gezang 340 ook op een andere, niet 'gereformeerde of hervormde' manier, zoals de predikant, ds. Henk Makkinga, in zijn toelichting zegt.

'Confitemini Domino, quoniam bonus: dankt de Heer, want Hij is goed' en 'Domine Deus, Filius Patris, miserere nobis: Heer God, Zoon van de Vader, erbarm U over ons'. Twee teksten die als een stromende golf van melodie en woorden in de nu grote kerkruimte tot klinken komen, steeds maar weer, steeds opnieuw. Lofzand en gebed nemen geen einde.

Schriftlezing, gesprek over de gelezen tekst en prediking, zij vormen een harmonisch geheel. Ik bewonder de rust waarin dit alles de kans krijgt tot zijn recht te komen.

Wat hebben we thuis in dit schriftgedeelte onderstreept, zodat we het nu naar voren kunnen brengen? Mattheüs 21:28-32. De eerste zei: 'Ja', maar hij ging niet.

De tweede zei: 'Nee', maar berouwhebbend, ging hij wel. Verschillende kerkgangers reageren, net zo vrijmoedig als 's morgens het joch met zijn collectezak.

Vanuit de rijen in de kerk worden de twee uit de gelijkenis als 'zonen' aangeduid. Een kleine, vriendelijke correctie door de predikant: 'Dat staat er niet, zij worden 'kinderen' genoemd'.

Een te vergeven vergissing, vind ik dan. Boven de gelijkenis staat in mijn bijbeltje: 'De gelijkenis van de twee zonen'. De spreekster verkeerde in het goede gezelschap van hen die ooit de opschriften aanbrachten.

De opmerking blijkt echter cruciaal te zijn. De preek legt er de nadruk op dat je in bijbelse taal als kind nog geen dochter of zoon bent. Wie de wil van de Vader doet, volledig, niet op het randje, die is dochter of zoon van de Vader. Dit is mogelijk door de Zoon, die ten volle de wil van zijn Vader gedaan heeft.

Een lang moment van stilte geeft ruimte voor eigen gedachten, voor eigen danken en bidden ook. Ds. Jan Anne Bos staat mij voor ogen, die ver van huis en kerk zijn liefdewerk verricht. Verkondiging en oproep gaan met mij mee, toga of geen toga.

S.v.A.

Stemmen uit de gemeente

Van verschillende gemeenteleden werd een schriftelijke bijdrage aan dit gedenkboekje ontvangen. Inhoudelijk hebben hun notities zeker een rol gespeeld bij het schrijven van de tekst van het boekje. Om echter zoveel mogelijk recht te doen aan wat zij schreven, leek het de samenstellers goed de kern van hun bijdrage hieronder op te nemen.

Kerk en Israël

De werkgroep kwam eind 1986 en begin 1987 tot stand. In twee termijnen, want vanaf het begin werken leden van de gemeenten van Bethlehemkerk en Morgensterkerk hierin samen, een vroege SoW-activiteit dus.

Het doel van dit werk in en voor de beide gemeenten kan als volgt worden omschreven: 'De kerk zo te dienen, dat deze zich als gemeente verbonden weet met Israël, het uitverkoren volk van God.'

De werkgroep streeft ernaar de banden levend te maken en levend te houden tussen de kerk en Israël. Daarbij richt zij zich in brede zin op land èn volk èn godsdienst van Israël. Daartoe in staat gesteld door beide kerken, organiseert de werkgroep leeravonden en cursussen, bereidt zij de viering van de Israëlzondag voor en verzorgt zij regelmatig informatieve artikelen in het kerkblad "De Schakel"

De werkgroep weet zich verder gesteund door de deputaatschappen en commissies van de drie landelijke, in SoW-verband samenwerkende kerkgenootschappen.

Voor de werkgroep, H. Meijdam

Rwanda

Situatie eind 1998

De aanvallen door de guerilla's lijken te zijn afgenomen. Wèl is er nog een dreigende toestand in het Noordwesten, waar de ongeveer één miljoen vluchtelingen die naar Congo (Zaire) waren uitgeweken, zijn teruggekeerd.

De protestantse kerken hebben voorzichtig aangedrongen op een oplossing voor het enorme probleem van de vele gevangenen.

Initiatieven

Het Rwandese volk is erg moedig en zit niet bij de pakken neer.

Met de weinige middelen die men heeft, probeert men scholen en kerken weer op te bouwen en verschillende projecten op gang te brengen, zoals naaiateliers en het houden van kleinvee.

Geestelijk leven

De Rwandese gelovige is momenteel heel erg bezig met de eindtijd: als Jezus terugkomt, maakt Hij een einde aan al het kwaad en komt alles goed.

Daarnaast wordt vanuit de Presbyteriaanse Kerk gewezen op het belang voor de samenleving van praktisch kerkenwerk, met nadruk op diaconaal werk voor alle bevolkingsgroepen (Hutu èn Tutsi).

Een gebeurtenis

Terwijl we weten dat de spanningen tussen Hutu en Tutsi eerder toe- dan afnemen, is het fijn het volgende te kunnen vertellen. In het stadion van Kigali waren vertegenwoordigers van katholieken, protestanten, adventisten en moslims aanwezig. Deze bijeenkomst was door de E.P.R. belegd. Ook was de regering vertegenwoordigd. Er werden twaalf predikanten in het ambt bevestigd, Hutu en Tutsi. De plechtigheid werd rechtstreeks via de radio uitgezonden. Hier leek wel iets voelbaar te zijn van een overwinning op het kwaad.

Zorg

De Rwandeese is bang zich openlijk te onderscheiden door een mening die afwijkt van die van de autoriteiten. Dit kon wel eens een van de gevaarlijkste trekken van deze maatschappij zijn.

Gebed en zegen

Zo blijft Rwanda ons voortdurend gebed nodig hebben. We willen dit volk de zegen van God toewensen, zoals onze delegatie deze in Rwanda in 1988 meekreeg bij het verlaten van de kerk. Wij ontvingen de zegen van een Rwandese vrouw, terwijl ze ons de handen boven het hoofd hield. Een onvergetelijk moment!

Voor de werkgroep, A. Rispens-Roelofssen

Terugblik van een predikant

Wat ons opviel..

Als je op verschillende plaatsen hetzelfde werk hebt gedaan, kunnen je overeenkomsten en verschillen opvallen. Natuurlijk, de aard van het werk is dan dezelfde, maar de accommodatie en de manier waarop het werk georganiseerd is, kunnen verschillen. En, de mensen met wie je te maken krijgt, bijvoorbeeld de leeftijdsopbouw. Concreet: in zes verschillende gemeenten kun je dezelfde pastorale problemen tegenkomen, hetzelfde verdriet, dezelfde vreugde, dezelfde feestelijke dingen, maar ook dezelfde schokkende gebeurtenissen. De vraag is dan: hoe werkt het geheel? Hoe gaat men met elkaar om? Hoe zet men zich in voor de kerkelijke gemeenschap? Op de ene plaats moet je veel initiatieven nemen en voortdurend de mensen stimuleren en op de andere plaats loopt het ook door als je er zelf niet bij bent.

In Papendrecht viel het ons op dat het kerkelijk leven er zo goed georganiseerd was en dat er zoveel mensen actief meewerkten in allerlei kerkelijk werk. Verder, dat er (in 1982) zoveel kinderen waren. Teveren, in Rotterdam, zagen we maar zo'n zes tot acht kinderen de dienst verlaten voor hun nevendienst. In Papendrecht waren het er wel veertig of meer. Intussen hebben we de indruk dat de vergrijzing ook hier een beetje begint toe te slaan.

Sociologisch

Iets anders: vroeger kon men sociologische artikelen schrijven over het kenmerkende van een kerkelijke gemeente in een bepaalde streek. Dat gaat nu vaak niet meer op, zeker niet in Papendrecht.

Het was opvallend dat we hier bij het kennismaken binnen vrij korte tijd allerlei mensen tegenkwamen die iets te maken hadden met een van onze vorige woonplaatsen. Niet alleen mensen van wie we familie, bijvoorbeeld de ouders, in Rotterdam gekend

hadden, maar ook mensen uit Doorn, uit Rhoon, uit Ens en uit Zoutkamp. 'Kosmopolitisch' is een groot woord, maar tóch: overal vandaan zijn de mensen naar Papendrecht gekomen. Gevolg hiervan is, dat van iets streekeigens in onze gemeente niet veel te merken is. Overigens was het van de commissie die ons afscheid van Papendrecht voorbereidde een lumineus idee om mensen uit al die plaatsen uit te nodigen. Heel leuk, heel verrassend.

Ik eindig met een anekdote. Ooit, toen ik buiten kwam na een vergadering van de kerkenraad, viel mij op dat het stuur van mijn fiets verdwenen was; gestolen! Kerkenraadsleden maakten toen grapjes over een 'stuurloze dominee'.

A. Griffioen

Ouderenbeleid

Drie jaar geleden togen twee ambtsdragers naar Leusden om daar een themadag over het verschijnsel van de vergrijzing bij te wonen. Een verslag hiervan bereikte de pastoraatsgroep en de kerkenraad. Naar aanleiding hiervan besloot de kerkenraad een werkgroep in het leven te roepen die moest onderzoeken welk beleid er in de toekomst ten aanzien van de ouderen in onze gemeente gevolgd zou moeten worden. Van belang voor dit onderzoek was uiteraard de mening van de ouderen zelf te peilen.

De werkgroep kwam er, in SoW-verband. Begonnen werd met het inventariseren van datgene wat er op dit terrein in beide gemeenten al gedaan werd. Vervolgens werden alle gemeenteleden van 75 jaar en ouder voor een informatieve bijeenkomst uitgenodigd. De opkomst bleef enigszins beneden de verwachting. Van het Bureau voor Dienstverlening ontving de werkgroep enkele adviezen, waarop de ouderen in de leeftijdsgroep van 70 tot 75 jaar een uitnodiging ontvingen. Beide bijeenkomsten samen brachten voldoende informatie naar voren om een rapport voor de beide kerkenraden te kunnen opstellen omtrent een te voeren beleid.

Voor de werkgroep, A. Huijssoon-Haasdijk

Kerkdienst verstoord

Dat lees je weleens, meestal gebeurt zoiets in een land ver weg, maar als het dichtbij komt, gaat er heel wat door je heen. Een morgendienst in de Morgensterkerk, voorganger was ds. Griffioen. Hij was begonnen met het uitspreken van de voorbeden, toen... plotseling een enorme knal! Volgens mij was het een schot en kwam het van de parkeerplaats achter de kerkmuur.

Ds. Griffioen zweeg. Je realiseert je dan in een ogenblik wat een zegen het is, dat we hier in de kerk niet bang behoeven te zijn. Zou dat nu anders worden??

Zouden we dan ook wel de moed hebben om naar de kerk te gaan? Het bleef intussen gelukkig stil en de dominee vervolgde zijn gebed.

Die morgen was Monica de Vries mee naar de kerk; we zaten in het middenvak, rechts achterin. Ik in de bank en Monica naast mij in het middenpad in haar rolstoel. Nog iets verder naar achteren zat de heer Bras, ook in een rolstoel.

Monica, met haar technische knobbel, had zo haar eigen visie op de knal.

Ze keek om naar de heer Bras, wees een beetje triomfantelijk op de banden van zijn rolstoel. Maar hij reageerde neenschuddend, wijzend naar Monica's stoel. Wel, een band daarvan was goed plat! Dat was zoiets van: 'je zoekt je paard en je zit erop'. De kerk stond dus gelukkig nog overeind.

Mevrouw J. (Anny) van Driel

Koorzang

Het Menorah-koor werd in 1974 opgericht. Het is een christelijk gemengd koor waarvan de wortels liggen in de Morgensterkerk, specifiek gereformeerd is het echter niet. In september 1999 zal het 25-jarig bestaan gevierd worden in Brugge. Gedurende bijna al die jaren staat het onder leiding van Jelte Veenhoven. De vaste begeleider is Arie de Bruijn. In de lijdensstijd vinden bijzondere optredens plaats: vele malen werd dan 'The Crucifixion' van John Stainer uitgevoerd. De laatste jaren heeft dit werk plaats gemaakt voor 'The Olivet to Calvary' van J.H. Maunder. Regelmatig wordt meegewerkt aan kerkdiensten, waaronder viermaal per jaar in de Morgensterkerk of de Bethlehemkerk, maar ook regelmatig buiten Papendrecht; soms samen met het ook door de heer Veenhoven geleide Kerckeboschkoor uit Zeist. Het ongeveer zeventig leden tellende koor, waarvan de naam de Hebreeuwse aanduiding is voor kandelaar, repeteert iedere maandagavond in de Morgensterkerk.

Voor het koor, M.E. Schoneveld-Kok

Zingende kinderen

Het zal in de beginjaren tachtig geweest zijn of nog eerder, dat ik op een zaterdagmorgen door de leiding van de kindernevendienst werd opgebeld. 'Wil jij morgen tijdens de tweede dienst de kinderen even helpen? Zij moeten zingen bij het dopen.' Het was een wat vage opdracht en ik vertrouwde het niet helemaal. 'Hebben ze dan iets ingestudeerd?' 'Ze moeten zingen: -Laat de kind'ren tot Mij komen-, dat kennen ze allemaal wel'. Dus toen de volgende morgen de kinderen werden uitgenodigd om bij het dopen 'hun liedje' te zingen, stapte ik naar voren om het voor hen in te zetten. Er was echter geen kind dat me bijviel. Integendeel, de kinderen keken me stomverbaasd aan en ik wist niets beters te doen dan allebei de coupletjes maar alleen te zingen. 'Je hebt een heldere sopraanstem hoor', zei een kerkganger me later, 'maar hoe kwam het dat de kinderen niet zongen?'

Naar aanleiding van deze gebeurtenis is de gedachte opgekomen om binnen de kindernevendienst een zanggroepje te vormen. Aan mij werd de leiding toevertrouwd en samen met Annelies Huisman met haar dwarsfluit oefenden we op vrijdagavond van kwart over zes tot zeven uur.

Het waren fijne avonden. De kinderen zongen nu bij vrijwel elke doopdienst. Ook in andere diensten mochten ze zingen. Een hoogtepunt was de uitvoering van een uit Nerkewitz meegebrachte cantate van Horst Fröhlich. We zongen die cantate in een Nederlandse vertaling, ondersteund door een groepje musici, op de gemeentedag van 1986. Een andere bijzondere gebeurtenis was de opvoering in maart 1992 van de musical 'Een teken van leven' over Jona.

We mochten er een hele middagdienst voor gebruiken. De kinderen speelden, zongen en dansten tot vreugde van alle aanwezigen.

In 1994 vond ik een opvolgster in Christel de Bruijn. Enthousiast en deskundig leidt zij sindsdien het tot een echt kinderkoor uitgegroeide zanggroepje. Het koor draagt de naam 'Immanuel'. Het zingen met onze kinderen kon op deze manier doorgaan, maar de functie van het vroegere zanggroepje - het stimuleren van het zingen binnen de kindernevendienst en het regelmatig opfleuren van kerkdiensten door zingende kinderen - is iets veranderd.

Nel Kloosterman

Een persoonlijke herinnering

In het kerkje aan de Veerweg was ds. H.G. Meynen onze predikant. Dat was een aardige man. Voordat de dienst begon, stond hij buiten bij de deur om de kerkgangers te begroeten.

Er was ook wel eens een kandidaat. Die gaf dan een briefje aan de koster met de te zingen psalmen. Op een keer stond er zoveel op, dat de koster zei: 'Moet je nog preken ook?' Echt iets voor koster Verhoeven. Later kregen we ds. Wouters.

Ook een aardige man. Hij kwam veel op bezoek bij mijn schoonmoeder, mevrouw Kramp op het Plein, waar ik ook mijn vrouw heb leren kennen. Dat zijn in het kort belevenissen van

A.M. Romijn uit de Kleine Waal.

Het kosterschap

Kosters zijn in onze kerk blijvers. Deze functie is in al die jaren door slechts drie personen vervuld: tot 1966 door de heer A. Verhoeven, aansluitend tot 1986 door de heer A. Tamerus en na hem door mevrouw F.W. de Vos-van Elk. Zij werden in hun werk trouw gesteund door echtgenote of echtgenoot en natuurlijk door de hulpkosters, onder wie de heer J.M. Kuijpers, mevrouw E.C. Terwen-Timm (Lies) en de heer A.van Tilburg. Wil en Gerrit de Vos schreven een uitvoerig verhaal over het kosterschap in de Morgensterkerk. Hier volgt het, in een iets verkorte vorm.

Een oud rijm vertelt

'De Koster is een groot man.

Ten eerste sal hij luien, de kerck sluiten en ontsluiten,
kerckhof en kerck houwen van binnen en van buyten.

De psalmen sal hij voor en na de predicatie singen,
't water tot den Doop sal hij aanbringen.

Die prophecyeen sal hij stichtelijken lesen,
de predicanten en de kerckeraedt ghehoorsaam wesen.

Hij sal tot den nachmael aanschaffen brood ende wijn,
mits tafelen, bancken, croesen,'t geen dat nodig sijn.

En wanneer de predicanten ter kercke falen,
soo sal hij uytgaan om die op te halen.

Veel veranderd?

Des kosters zaken zijn vele: de gebouwen schoonhouden, op tijd de CV regelen, koffie zetten, héél véél koffie zetten (het recept is onaantastbaar!), de zaalruimten toedelen, de geluidsinstallatie bedienen en de bandopnamen verzorgen, afspraken maken voor huwelijks- en begrafenisdiensten en natuurlijk de kerk klaarmaken voor de zondagse en andere diensten.

Liturgie

Maar er is meer. Zoals het oude rijm al aangeeft, heeft de kostersfunctie ook een liturgische dimensie. Van onze partnergemeente in Nerkewitz kreeg 'De Morgenster' een mooie houten kaarsenstandaard. Na enig speurwerk kwamen we erachter bij wie de kerkkaarsen zoals we die in de Rooms-Katholieke Kerk hadden gezien, gekocht konden worden. Sindsdien beschikt onze kerk over een paaskaars die tijdens elke kerkdienst brandt en waaraan de doopkaarsen hun licht ontlenen. Tijdens de Paaswake wordt de nieuwe kaars binnengebracht.

Verder is het al een traditie geworden de twaalf kolommen van de kerkmuren in de Paastijd met gele stof te bekleden, in de Pinkstertijd is de kleur rood. Het is ons een vreugde te ervaren dat de gemeente deze dingen weet te waarderen.

Gezien de bemoeienis van de koster met de eredienst heeft de kerkenraad gemeend in de werkgroep eredienst ook voor de koster een plaats te moeten reserveren.

Wij zullen daar een dankbaar gebruik van maken.

Pastoraat

Het pastorale aspect van het kostersambt vermeldt het versje niet, tenzij het van huis halen van de voorganger die dreigt zijn plicht te verzaken, hiertoe behoort. Als koster van 'De Morgenster' zijn wij echter zó betrokken bij het wel en wee van de gemeente dat de pastorale kant van ons werk duidelijk door ons wordt ervaren. De koster is veelal het eerste aanspreekpunt. Kleine en grote gebeurtenissen in het leven van een gemeentelid komen op de weg van de koster. Vooral bij de regeling van bijzondere diensten, zoals huwelijks- en begrafenisdiensten komt dit sterk tot uiting. Het is fijn dat je de mogelijkheid krijgt op deze wijze iets voor een ander te kunnen betekenen. De ervaring opgedaan bij tal van begrafenissen heeft geleid tot het samenstellen van het boekje 'Rouwen in de kerk'. Een koster ontvangt volop de mogelijkheid meelevend en meedenkend te functioneren.

Spanning

Er kan natuurlijk wel eens wat misgaan in een kerkdienst geen water op de preekstoel, of - nog erger - geen water in de doopvont. Zulke dingen worden echter meestal ongemerkt opgelost. Maar de spanning is er wel.

Wens

Onze grote wens is dat de klok op 'De Morgenster' weer eens zal luiden en zijn liturgische functie terugkrijgt bij het samen bidden van het Onze Vader.

Wil (en SGerrit) de Vos

De meeste is de liefde

Tachtig jaren gemeente van Christus zijn

Het verhaal gaat over mensen, natuurlijk. Mensen die er voor elkaar wáren als het nodig was. Mensen die bijeen kwamen om te vieren, te leren, te dienen. Mensen die blij met elkaar waren en in de gemeenschap van de kerk bemoediging en troost vonden. Mensen ook die elkaar, onbedoeld toch, pijn deden. Mensen die moesten gaan, de gemeenschap loslieten, wellicht omdat zij zichzelf losgelaten voelden. Mensen die, zij het met moeite, toch bleven.

Geslachten kwamen en geslachten gingen. Zij werden in de kring van de gemeente gedoopt, deden er belijdenis van hun geloof, vroegen er om Gods zegen over hun leven en droegen er hun kinderen aan de genadige liefde van God op. Zij waren er jong en velen mochten er ok oud worden.

Het is het verhaal van mensen, zeker. Er waren er op wie een zware verantwoordelijkheid in het kerkelijk leven rustte, van wie de namen bekend waren. Anderen waren er die in stilte hun weg gingen, levende lidmaten toch van die ene gemeente. Velen brachten hun krachten en gaven in, soms heel praktisch met nuttige adviezen en in reparatie en onderhoud, zoals de onvergetelijke Teus Klootwijk. Dikwijls ook dienden zij in het pastoraat, in het ontwerpen van beleid of in allerlei organisatorische zaken.

Het moet een bont gezelschap zijn, allen bij elkaar door al die jaren heen. Een veelkleurige gemeente. En allen hebben zij hun verlangen gekend, hun hoop en teleurstelling, hun vreugde om grote en kleine dingen, hun diepe verdriet ook. Maar het waren 'mensen Gods, tot alle goed werk toegerust', de kleinen en de groten.

Dat was en is de gemeente rondom De Morgenster, in liefde bijeengeroepen, van liefde levend.

Het thema voor het seizoen 1998-1999 luidde 'Geloof, hoop en liefde'. Daarom tot slot het laatste vers van Gezang 92, een gedicht van Jan de Wit:

Geloof en hoop en liefde worden
nooit van ons genomen.
Gedrieën bouwen zij de orde
die God zal doen komen.
Dan vieren wij het bruiloftsfeest
en mogen blijde zingen
van drie verheven dingen,
maar van de liefde 't meest.

Moge hiermee aangegeven zijn waarin de toekomst ligt van de gemeente van Christus, bijeengebracht in de Gereformeerde Kerk van Papendrecht, al vanaf het jaar 1919 en sinds 1959 in en rondom 'De Morgenster'.

Predikanten van de Gereformeerde Kerk van Papendrecht

Ds.	H.G. de Jonge en	
Ds.	W.W. Meijnen, consulent	1919 – 1923
Dhr.	J. Labruyere, lerend ouderling	1923 – 1932
Ds.	H.G. Meijnen	1932 – 1937
Kand.	J. Blauw	1937
Ds.	W.W. Meijnen, consulent	1937 – 1938
Kand.	P. de Ruig	1938 – 1939
Kand.	L.J. de Goede	1939 – 1940
Kand.	C. van Breugel	1940 – 1941
Ds.	J.B. Welmers	1941 – 1945
Ds.	W.W. Meijnen, consulent	1945 – 1947
Ds.	S. Wouters, consulent	1947 – 1955
Ds.	L. de Nood	1955 – 1958
Ds.	A.J. Stolte, consulent	1958 – 1960
Ds.	K. Vegter	1960 – 1965
Ds.	F. van de Bos, consulent	1965 – 1966
Ds.	G.H. Gerritsen	1966 – 1971
Ds.	S. Wouters, past. hulp in Oost	1968 – 1970
Ds.	C. van de Loo, consulent	1971 – 1972

Wijk Oost

Ds.	R.H. Nieuwenhuis	1972 – 1979
Ds.	C.A. Wielemaker	1980 – 1982
Ds.	A. Griffioen	1982 – 1989
Ds.	J.A. Bos	1989 -

Wijk West

Ds.	A. van der Deijl	1972 – 1977
Ds.	E.R.V. Schuddebeurs	1979 – 1986
Ds.	D.C. Coppoolse	1987 – 1994
Da.	W. Greydanus en	
Ds.	H. Makkinga	1995 –

Uitgezonden naar Rwanda:

Ds.	A.L. van den Dries	1984 – 1990
-----	--------------------	-------------

Toekomstgedachten van de drie predikanten

Aan de drie predikanten die in het jaar van het jubileum de Gereformeerde Kerk van Papendrecht dienen, te weten ds. J.A. Bos, da. W. Greydanus en ds. H. Makkinga, is gevraagd hun gedachten, wensen en hoopvolle verwachting ten aanzien van de gemeente rondom 'De Morgenster' onder woorden te brengen. Zij schreven het volgende

'Heer, komt in deze tijd...'

- ... een verduidelijking van hoe goddelijk U wel moet zijn om mens te worden?
- ... een nieuw engagement van Uw gemeente bij de vrede in deze wereld?
Voert U ons de partijvorming voorbij?
- ... een echte vredeskerk?
- ... een Morgensterkerk zonder zware vaste banken, en met goede voorzieningen om audiovisuele middelen te benutten?
- ... een laagdrempelig pastoraat in de wijken als teken van bescheiden missionaire aanwezigheid van de gemeente in onze multi-culturele omgeving?
- ... een fusie met de Bethlehemkerk?
- ... of komt Uw koninkrijk nog weer anders?

Geboeid door gezang 233 schreef ik graag mijn 'mijlpalen naar voren' ter gelegenheid van beide jubilea die we in 1999 vierden. Ik schreef ze in de dankbaarheid dat ik deel mag uitmaken van zowel de dagelijkse gang van zaken, als van de feesten en van het Geheim van de Gemeente rondom de Morgensterkerk

Jan Anne Bos

Mijn verwachtingen en mijn hoop

Als ik nadenk over mijn verwachtingen en mijn hoop voor de toekomst van de Morgensterkerk, komen er twee dingen bij mij op.

In de eerste plaats dit: binnen onze gemeente is veel ruimte voor verschillende manieren van geloven. We lijken wat dat betreft op een mooi veldboekje, dat geurt en kleurt dat het een lieve lust is. Dat is voor mij aantrekkelijk in deze gemeente. Ik houd van ruimte.

Door middel van allerlei gesprekken die we in de loop van de jaren met elkaar voeren, leren we de manier van geloven van de ander te waarderen; door elkaar te bevragen, elkaar uit te dagen, zonder elkaar daarbij af te vallen.

Dat vind ik bijzonder en ik hoop dat het onderlinge geloofsgesprek ook in de toekomst hoge prioriteit blijft houden in onze gemeente, het is een van haar sterke punten.

Een ander kenmerk van onze gemeente is, dat ze haar blik niet alleen heeft gericht op het wel en wee van mensen uit eigen kring. We willen gelovig betrokken zijn op wat er in de wereld gebeurt. Het typeert de Morgensterkerk dat ze contacten heeft over de grenzen heen.

Moeilijker vinden we het echter om gestalte te geven aan onze missionaire opdracht in onze eigen leefomgeving, de plek waar we wonen en werken, want hier in Papendrecht zijn we kerk.

Ik hoop dan ook dat de herbezinning op onze presentie in het dorp waarmee we onlangs zijn begonnen, ons op nieuwe wegen zet. Ik hoop dat we uitkomen bij een kerk die een veilige plek is voor ieder die dat nodig heeft.

Wijke Greydanus

Een wens voor onze gemeente

Als ik naar onze gemeente kijk, dan zou ik onze manier van gemeente-zijn kunnen samenvatten in drie woorden: vieren, leren en dienen. Want we komen bij elkaar rondom de verhalen van de Schrift, verhalen die ons bemoedigen, een steun in de rug willen zijn. We komen bij elkaar al biddend vanwege onze vragen en zorgen, maar ook zingend, als ons antwoord op het Woord dat we horen. We delen brood en wijn met elkaar en vieren zo het nieuwe leven met elkaar. Het _nieuwe leven dat ons zicht geeft op ons leven. We vieren in de doop, aan het begin van het leven van elk kind van mensen en kind van God, Gods liefde voor hen en voor ons. Het zijn deze eenvoudige dingen die ons dragen en met ons meegaan door het leven heen. Niet als ballast, maar als bagage.

Op onze trektocht leren we ook telkens weer de Eeuwige in ons midden te verstaan, als iemand die op eigen wijze meetrekt. We leren elkaar te verstaan als we met elkaar in gesprek komen. Leren van elkaars geloven en van elkaars worsteling met de dingen van deze tijd. We leren de kinderen in ons midden wat geloven is, en hoe we dat vormgeven en wat dat voor ons betekent.

We geven hun de bagage mee die zij en wij met elkaar nodig hebben. We leren met elkaar het licht te blijven zien, ook als het duister soms de overhand lijkt te krijgen. En daarom steken we soms een kaars aan, verwijzend naar het grote Licht.

En we proberen onze naaste met wie we de trektocht maken, te blijven zien en hem of haar te leren verstaan in zoals hij of zij werkelijk is. En we proberen elkaar te ondersteunen en te helpen op die trektocht.

Zo zijn we gemeente, zo trekken we de tijd door, steeds verder.

Wat ik ons toewens, is dat we met dezelfde openheid en met dezelfde inspiratie, zoals ik die ervaar in ons midden, mogen verder trekken.

Henk Makkinga

Naschrift

Gedrieën begonnen we eraan: Ko van Strien, Wim Deelen en ondergetekende. De kerkenraad had ons gevraagd ter gelegenheid van het dubbele jubileum van onze kerk een gedenkboekje te schrijven. Er kwam een werkverdeling tot stand. Elk van ons nam een deel van het bronnenonderzoek voor zijn rekening.

Op maandag 3 mei 1999 was dit eerste karwei geklaard, alle verslagen en notulen waren gelezen en in notities kort en in rubrieken samengevat. Ko was dankbaar dat zijn taak erop zat; het eigenlijke schrijven, dat ik op me genomen had, kon nu beginnen. Enkele dagen later openbaarde zich de ziekte waarvan hij niet meer zou genezen.

Op 16 juni overleed hij, 78 jaar oud. Hij had ook zijn laatste taak volbracht voor de kerk die hij in een lange reeks van jaren zo trouw en zo voortreffelijk in verschillende functies had gediend. Ik heb hem bij het schrijven van dit boekje menigmaal dankbaar herdacht.

De aantekeningen van de heer Wim Deelen hebben mede het schrijven van het boekje mogelijk gemaakt. Van grote waarde was zijn uitgebreide kennis van het reilen en zeilen van onze kerkelijke gemeenschap, opgedaan in de nu al bijna veertig jaren waarin hij de ledenadministratie verzorgt.

Onmisbaar bleek de hulp van de archivaris van de kerk, de heer Jan Links. Op hem werd nooit vergeefs een beroep gedaan.

De samenwerking met de heer Jan van Holst verliep uiterst plezierig. Hij verzorgde op kunstzinnige en deskundige wijze de vormgeving van dit boekje.

Veel dank komt toe aan al diegenen met wie ik een gesprek mocht hebben. Hun herinneringen aan gebeurtenissen, situaties en ontwikkelingen op het Papendrechtse kerkel1Jke erf, brachten het beeld tot leven dat de lectuur van de schriftelijke bronnen mij verschaften. Anderen gaven mij hun gedachten op schrift. Ik heb er een dankbaar gebruik van gemaakt.

Ter gelegenheid van het jubileum dat de kerk vierde in 1969, toen de gemeente haar 50-jarig bestaan herdacht, verscheen in de kerkbode een serie artikelen van de hand van de heer A. Kamphuis en ds. G.H. Gerritsen. Hierin werd een historisch overzicht gegeven van de ontwikkelingen in de periode 1910 tot 1945. Het was zeer plezierig hierover te kunnen beschikken.

S.v.A.

Geschiedenis in cijfers blz. 74 en 75 en de statistiek blz. 76 volgen als laatste pagina's van het boekje "Omkijken". Deze gegevens zijn niet opgenomen in de digitale versie.